

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Historian maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studierinriktning – Study Track Historian maisteriohjelma, suomenkielinen			
Tekijä – Författare – Author Laura Emilia Soinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Louis XV: <i>ancien régime</i> ajan kuninkaan ihanteen säilyttäjä vai tuhoaja? Aikalaistulkintoja hallitsijan kyvystä ylläpitää absoluuttista monarkiaa			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2020	
		Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 56	
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tutkielmassa tarkastellaan Louis XV:n (1710-1774) hallintokautta, ja sitä kautta hänen pyrkimyksiään ylläpitää <i>ancien régime</i> ajan ja erityisesti Aurinkokuninkaan (Louis XIV, 1638-1715) asettamaa kuninkaan ihannetta. Lisäksi tutkimus keskittyy tarkastelemaan Louis XV:n ja hänen hallintokautensa absoluuttista valtaa. Tutkijoiden, kuten Julian Swannin ja Jeremy Popkinin mukaan Louis XV:n aikana näkemys absoluuttisesta monarkiasta alkoi hälventyä, ja siksi tutkimus selvittää niitä syitä, miksi näin tapahtui. Louis XV on aiheuttanut historioitsijoiden keskuudessa eriäviä näkemyksiä, vaikka viimeaikaiset tutkimukset ovat pyrkineet ottamaan enemmän neutraalin tai jopa puolustavan kannan Louis XV:n hallintokaudesta. Louis XV ja hänen hallintokautensa oli pitkään leimattu historiankirjoituksessa epäonnistuneeksi, ja siksi tämä tutkielma selvittää millä tavoin hallintokautta tai Louis XV:tä on oikeutetusti tai epäoikeutetusti kritisoitu. Tutkielmassa on käytetty pääasiallisina alkuperäislähteinä markiisi d'Argensonin päiväkirjaa, kreivi Dufort de Chevernyn muistelmia ja herttua de Croÿn päiväkirjaa. Tutkimuksessa on huomioitu, että kyseiset lähteet tuovat esiin kirjoittajansa subjektiivisen näkökulman ja mahdolliset motiivit, joskin näiden lähteiden käyttöä voidaan perustella sillä, että näiden kirjoitusten kautta tutkimuksessa osoitetaan Louis XV:n aikalaisten näkemyksiä kuninkaasta ja tämän hallinnosta. Koska tutkimus keskittyy henkilöhistoriaan, tutkimuksessa on täytynyt huomioida Louis XV:n henkilöahmo, hänen luonteensa ja näihin vaikuttavat ympäristölliset tekijät. Lisäksi Louis XV:n elämää ja hallintokautta on täytynyt tarkastella oman aikakautensa näkökulmasta. Tämän takia tutkimus esittää 1700-luvun kolmen kuninkaan – Louis XIV:n, Louis XV:n ja Louis XVI:n – suoraan vertailuun liittyvän ongelman. Lisäksi tutkimus selvittää aikakaudelle ominaisten ihanteiden, kuten maineen ja kunnian, merkitystä Louis XV:n hallintokautteen. Tutkielma selvittää Louis XV:n toimia Ranskan kuninkaana eri teemojen kautta, luodakseen kattavan katsauksen Louis XV:n hallintokauden eri aspekteista. Tutkielmassa tarkastellaan Louis XV:n strategiaa kontrolloida hoviaan, ministereitään ja parlamenttia, Ranskan sodankäyntiin liittyvää vaikeutta ylläpitää suurvalta-asemaa, sodankäynnin rahoittamista ja siitä seurannutta kroonista velkaantumista ja lisääntyviä veroja. Tutkielma tarkastelee Louis XV:n syitä ja motiiveja olla nimittämättä virallista pääministeriä kardinaali de Fleury'n kuoleman jälkeen. Pääministerin puute oli monien aikalaisten, kuten markiisi d'Argensonin, kardinaali Bernis'n ja herttua de Choiseulin mukaan monarkian hallinnon kannalta isoin ongelma. Selkeän johtohenkilön puuttuminen ministeriöstä, johti ministeriön sekasortoisuuteen ja kyvyttömyyteen tehdä johdonmukaisia valtion päätöksiä. Vastaavasti Louis XV:n päätös antaa aristokraattien nousta ministerinvirkoihin aatelisten rinnalla johti jatkuviin poliittisiin juonitteluihin ja kilpailuun eri viroista, johtaan näin hovin poliittisointumiseen. Tämän jälkeen aristokraatit alkoivat vaikuttaa myös enemmän parlamentissa. Tämä kehityskulku johti hitaasti Louis XV:n hallintokaudella tilanteeseen, jossa parlamentti alkoi yhä vahvemmin ajaa omia perustuslaillisia muutoksia kuninkaan vallan vähentämiseksi. Näin ollen absoluuttinen monarkia oli ajautumassa kriisiin. Tutkielma antaa näkökulman siitä, miten kuningas itse suhtautui ministeriensä tai parlamentin toimintaan: Louis XV:n motiivin voi katsoa olleen monissa eri päätöksissään oman auktoriteettinsa säilyttäminen ja siten hänen oma pyrkimyksensä ylläpitää absoluuttista monarkiaa. Siis vaikka tapahtumaketju johti absoluuttisen kuninkaanvallan vähenemiseen, Louis XV aikanaan ei ole voinut tiedostaa sitä. Siksi tutkielmassa on täytynyt tarkastella hänen toimiaan tai päätöksiä hänen oman aikansa näkökulmasta, ja on pyritty rakentamaan mahdollisimman tarkka kuvaus alkuperäislähteiden ja tutkimuskirjallisuuden avulla, siitä miten kuningas todennäköisesti koki näissä tilanteissa. Tutkimus osoittaa, että vaikka Louis XV:n hallintokausi erosi monin tavoin maineikkaan Louis XIV:n hallintokaudesta, näiden kahden hallintokauden välillä on selkeä jatkumo. Louis XV siis pyrki kunnioittamaan <i>ancien régime</i> perinteitä. Tutkimus osoittaa Louis XV:llä olleen aito halu yltää mahtavan hallitsijan, kuten Louis XIV, tasolle. Louis XV:n henkilökohtainen ja salainen strategia palauttaa Ranskan arvovalta sekä hänen toimensa ministeriensä ja hovinsa suhteen, osoittavat hänen pyrkimyksistään vahvistaa kuninkaan auktoriteettia ja siten myös absoluuttisen monarkian säilymistä.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Louis XV, absoluuttinen monarkia, <i>ancien régime</i> , auktoriteetti, kuninkaanvalta, hallinto			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Louis XV: *ancien régime* ajan kuninkaan ihanteen säilyttäjä vai tuhoaja?

Aikalaistulkintoja hallitsijan kyvystä ylläpitää absoluuttista monarkiaa

Laura Soininen
Maisterintutkielma
Historian maisteriohjelma
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Marraskuu 2020

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimustehtävä- ja kysymykset	1
1.2. Tutkimuskirjallisuus	2
1.3. Käsitteet	5
1.4. Alkuperäislähteet.....	7
2. Louis le bien-aimé.....	13
2.1. Louis XV:n strategia hovissa	14
2.3. <i>Les trois Louis</i> : kolme eri kuningasta, kolme eri aikaa	20
2.3. Kuninkaan merkitys <i>ancien régime</i> n aikana.....	22
3. <i>Après moi, le déluge</i>.....	26
3.1. Louis XV ja maine	26
3.2. Louis XV ja kysymys Ranskan sisä- ja ulkopolitiikasta	29
3.3. Louis XV, <i>vingtième</i> ja muut verotukselliset kysymykset.....	35
3.4. Louis XV, ministeriö ja kysymys pääministerin puuttumisesta.....	38
3.5. Louis XV ja <i>disgracen</i> kulta-aika	42
4. Johtopäätökset	48
5. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	50

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä- ja kysymykset

Harva Ranskan kuningas on aiheuttanut yhtä paljon polemiikkia historioitsijoiden keskuudessa kuin Louis XV (1710-1774).¹ Tämä tutkimus tarkastelee missä määrin keskustelu tai Louis XV:n kritisointi on ollut tarpeellista tai tarpeetonta. Tutkimus tarkastelee sitä, miten kuningas yritti ylläpitää absoluuttista monarkiaa, ja mikä oli kuninkaan merkitys ranskalaisessa yhteiskunnassa 1700-luvulla, ja miten se kietoutuu yhteen Louis XV:n politiikan ja sen vaikutuksien kanssa. Pystyikö Louis XV ylläpitämään ja saavuttamaan *ancien régime*² ihanteen kuninkuudesta ja jos näin oli, miten? Tutkimus keskittyy pääasiallisesti 1740-, 1750, ja 1760-lukuihin, vaikka Louis XV:n hallintokausi kesti kokonaisuudessaan vuodesta 1715 vuoteen 1774. Erityisessä tarkastelussa on Louis XV:n tapa hallita hoviaan, sekä aikakauden suurimmat poliittiset kysymykset, kuten verotus ja sodankäynti. Tutkimuksessa käsitellään myös kuninkaan henkilöahmon ja luonteen ominaisuuksia. Tällä tavoin tutkimus tarkastelee, miten ne vaikuttivat joihinkin hänen päätöksiinsä, kuten päätökseen olla nimittämättä pääministeriä kardinaali de Fleury'n kuoleman jälkeen.

Tämä tutkimus on jaettu kahteen päälukuun. Ensimmäinen näistä, luku 2, käsittelee pääosin niitä tekijöitä, jotka edistivät Louis XV:n asemaa tai auktoriteettia kuninkaana. Luvussa esiintyy paljon vertailua Louis XIV:n (Aurinkokuningas, 1638-1715), Louis XV:n ja Louis XVI:n (1754-1793) välillä, minkä tarkoituksena on kyseenalaistaa sellainen historiantkirjoitus, mikä on mahdollisesti väärin perustein tuominnut Louis XV:n hallinnon epäonnistuneeksi. Erityisesti luku osoittaa, että tosiasiallisesti Louis XV:n hallintokausi ei suuressa mittakaavassa poikennut merkittävästi maineikkaan Louis XIV:n hallintokaudesta, vaikka eroavaisuuksia löytyykin. Monessa mielessä Louis XV:n hallintokausi osoittautui Louis XIV:n hallintokauden jatkumoksi.³ Poliittisen kulttuurin kompleksisuus, jota Bourbon-monarkian ylläpitoon tarvittiin, vaatii ymmärrystä kaikista niistä todellisista ongelmista, joita Ranskan kuninkaat joutuivat kohtaamaan yrittäessään ylläpitää auktoriteettiaan.⁴ Kuninkuuden realiteetit olivat, että menestyäkseen he joutuivat hallinnoimaan monia mahtavia alaisuudessaan olevia instituutioita, kuten katolista kirkkoa, provinsseja ja parlamenttia, joilla kaikilla oli pitkälle ulottuva historia, institutionaalinen

¹ Swann 2017, 144.

² Termi, jolla kuvataan Ranskan historiassa aikakautta ennen vuoden 1789 vallankumousta.

³ Swann 2017, 212-213, 231.

⁴ Swann 2017, 25. Louis XV kuului Bourbon-suvun kuninkaisiin.

ylpeys ja vakiintuneet etuoikeudet. Vaikka Ranskan kuningas oli itsevaltiainen, hän ei voinut mielivaltaisesti vedota asemaansa. Hallitakseen näitä instituutioita tehokkaasti hänen täytyi osoittaa ymmärryksensä siitä, että nämä instituutiot pitkin perinteineen ja vahvana osana valtakunnan eliittiä vaativat osakseen kunnioitusta.⁵ Tämä esimerkki hallitsijan tasapainoilusta eliitin pitämiseksi tyytyväisenä tuo esiin mielenkiintoisen kysymyksen siitä, kuinka absoluuttinen Louis XV lopulta oli. Muun muassa Jeremy Popkin esittää, että Ranskan monarkia oli vain oletetusti absoluuttinen.⁶

Luku 3 puolestaan käsittelee Louis XV:n monia vaikeuksia hallinnossaan, sekä niitä tekijöitä hänen henkilöhistoriansa tai yksityiselämässään, jotka johtivat hänen huonoon maineeseensa. Luku osoittaa, miten monet kuninkaan henkilökohtaiset heikkoudet vaikeuttivat Ranskan monia sisä- ja ulkopoliittisia tilanteita. Tarkemmassa tarkastelussa nousee esiin Louis XV:n hallinnon kyvyttömyys ratkaista Ranskan pitkäaikaista ongelmaa liittyen rauhanajan verotukseen, sekä sotilaallisen hegemonian ylläpitoon Euroopassa. Luku tarkastelee myös, miten Louis XV ylläpiti auktoriteettiaan ministeriönsä ja parlamenttiin, sekä hänen päätöstään olla nimittämättä pääministeriä. Nämä käsiteltävät asiat kiteyttävät Louis XV:n hallinnon onnistumiset ja tekemät virheet, ja siksi juuri ne ovat tämän tutkimuksen keskipisteessä. Tämä tutkimus Louis XV:n hallintokaudesta asettuu jatkamaan akateemista keskustelua sekä yleisesti historiallisesti että erityisesti Ranskan kulttuurihistoriallisesti tärkeästä aiheesta, esittäen aikaisemman tutkimuksen ja lähteiden valossa löydettyjä näkökulmia ja päätelmiä Louis XV:n hallintokaudesta.

1.2. Tutkimuskirjallisuus

Louis XV:n hallintokauden tutkiminen on aiheuttanut paljon keskusteltua erityisesti eri aikakaudesta riippuen: Jacques Levronin mukaan erityisesti 1800-luvun historioitsijat tuomitsivat Louis XV:n jyrkästi, mutta viime aikaisessa tutkimuksessa on otettu neutraalimpi lähestymistapa tarkastella hänen hallintokauttaan.⁷ Polemiikkaa syntyy kuitenkin edelleen, sillä historioitsija Julian Swannin mukaan tutkijat, kuten Dale Van Kley, ovat vahvasti sitä mieltä, että Louis XV:n epäsiiveellinen ja skandaalinkäryinen elämäntyyli olivat päätekijöitä ranskalaisen monarkian maineen tuhoamiselle sekä maan ajautumiseen kohti vallankumousta. Vastaavasti on monia tutkijoita, kuten Pierre Gaxotte ja Michel Antoine, jotka puolustavat Louis XV:tä monarkian

⁵ Swann 2017, 168, 200.

⁶ Popkin 2006, 27.

⁷ Levron 2010, 183.

potentiaalisena pelastajana, joka laittoi vireille monia laki- ja talousuudistuksia. Uudistusten toteutuminen jäi kesken, kun Louis XV kuoli yllättäen isorokkoon vuonna 1774.⁸ Siitä syystä todennäköisesti monet historioitsijat ovat jättäneet ne epähuomioon, koska niillä ei ollut kauaksi kantavia seurauksia.

Julian Swann ja hänen teoriansa Louis XV:n hallinnosta ovat tässä tutkielmassa suuressa roolissa, osittain siksi, että hänen teoksensa *Exile, Imprisonment or Death* (2017) on tässä tutkimuksessa esiintyvistä tutkimuskirjallisuudesta kaikista viimeisin. Lisäksi Swannin ja Joël Félixin toimittama artikkelikokoelma *The Crisis of Absolute Monarchy* (2013) on tarjonnut vaihtelevia ja mielenkiintoisia näkökulmia Louis XV:n hallintoon. Swannin vuoropuhelu muun tutkimuksen kanssa hänen teoksissaan tai artikkeleissaan antaa hyvän ja kattavan kuvan siitä akateemisesta keskustelusta, mitä viime vuosien aikana Louis XV:stä on ollut tutkijapiireissä. On selvää, että Swann ja monet muut tutkijat, kuten David Bell, Joël Félix, Thomas Kaiser, Jean-Pierre Poussou ja Hamish Scott, ovat pystyneet tutkimustensa valossa kokoamaan Louis XV:stä ja tämän hallinnosta uudenlaisen kuvan, joka ei enää vastaa aikaisempaa näkemystä Louis XV:stä tuhoamassa Louis XIV:n perinnön. Swannin mukaan on pystytty osoittamaan, että Louis XV:n usein oletettu aikaansaamattomuus on ollut pelkkä myytti. Sen sijaan Louis XV:llä oli varma ote hallintoonsa ja hänen rooliaan kuninkaana ei pidä aliarvioida, sillä hänen vaativa tehtävänsä ministerien valinnassa, diplomaattisissa asioissa ja parlamentin kurinpidossa vaativat häneltä hyvää johtajuutta.⁹ Lisäksi Louis XV:n salainen diplomaattijärjestelmä, *secret du roi*, osoitti hänen olleen aidosti kiinnostunut valtakuntansa asioista ja sen ulkopoliitikasta, kuten luku 3 osoittaa. Hyvistä aikeistaan huolimatta Louis XV:n vaikeudet ja itseluottamuksen puute ministeriensä kanssa kiistellessä olivat hänen ylitsepääsemättömät esteensä panna toteen omia suunnitelmiaan.¹⁰

Swannin mukaan erityisesti historioitsija Bernard Hours on antanut peräti ylistävän näkemyksen Louis XV:n hallintokaudesta. Hours on myös korostanut lähteiden aiempaa hienovaraisempaa tulkitsemista, ja pyrkinyt sitä kautta luomaan ymmärryksen Louis XV:n todellisesta toiminnasta kuninkaana.¹¹ Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt Hoursin metodologia, sillä lähteiden lähempi tarkastelu osoittaa, että Louis XV:stä kirjoitettiin paljon ylistäviä kommentteja ja myös ne on otettava huomioon rakennettaessa kokonaiskuvaa Louis XV:n henkilöahmosta ja hallinnosta. Louis XV:n hallintokauden mahtavuutta ei kuitenkaan pidä liioitella, sillä siihen

⁸ Swann 2017, 144.

⁹ Swann 2017, 144.

¹⁰ Gooch 1956, 204.

¹¹ Swann 2017, 144.

sisältyi monia ongelmia, mitä kuningas ei osannut ratkaista. Lisäksi kuninkaan oma luonne oli usein hänen pahin vihollisensa, ja esti häntä toteuttamasta monia asioita. Kuten luku 2 osoittaa, on kiistatonta, että Louis XV:llä oli kuitenkin selkeä oma strategia ylläpitää auktoriteettiaan hovissa, ja hänen tavoitteensa koko hallinnossaan oli ylläpitää ja vaalia Louis XIV:n perintöä.¹² Vaikka Louis XV ei ollut täysin huonon maineensa arvoinen, on huomioitava, että 1700-luvun monarkiassa kohdattiin monia kriittisiä poliittisia ja hallinnollisia ongelmia, kuten luvut 3.4. ja 3.5. osoittavat kiistoista tai epäjärjestyksestä parlamentin ja ministeriön keskuudessa. Monarkia kohtasi monia taloudellisia ja armeijaan liittyviä ongelmia, jotka monella tapaa kietoutuvat yhteen, kuten luvut 3.2. ja 3.3. esittävät.¹³ Monarkian ajelehtiessä ongelmasta toiseen, ei ole yllättävää, että absoluuttiseen monarkiaan oltiin pettyneitä. Näin ajateltiin jopa kuninkaan välittömässä läheisyydessä, mukaan lukien ministerien ja muun hovin keskuudessa.¹⁴ Historioitsija G.P. Goochin mukaan Louis XV:n huono maine historiassa juontaa juurensa enemmänkin siihen, mitä hän ei yrittänyt tehdä kuin siihen mitä hän ei tehnyt. Vaikka Louis XV:ltä puuttui monia niitä attribuutteja, mitkä olivat tehneet Louis XIV:stä niin mahtavan hallitsijan, hän ponnisteli monin tavoin pitääkseen itsevaltiuden ehjänä ja pitääkseen edeltäjänsä perintöä yllä.¹⁵

Swannin tuoreen näkökulman lisäksi tässä tutkimuksessa esiintyy vanhempaa tutkimusta, joista eniten näkyvillä on Goochin *Louis XV: Monarchy in Decline* (1956). Goochin tulkinta Louis XV:stä oli, että kuningas oli ”lattea” ja hänen hallintokautensa epäonnistui täydellisesti.¹⁶ Tästä huolimatta Gooch osoittaa teoksessaan, että esimerkiksi herttua de Croÿn ja kreivi Dufort de Chevernyn kaltaisissa aikalaiskirjoituksissa kuningas esitetään ominaisuuksiltaan ja persoonaltaan usein pohjimmiltaan hyvänä miehenä, mutta aikaansaamattomana tai epävarmana tekemään päätöksiä.¹⁷ Gooch on tämän tutkimuksen kannalta hyvä lähde osoittamaan sitä, missä määrin viimeaikainen tutkimus eroaa vanhasta. Vaikka jotkin Goochin näkemyksistä saattavat olla jo vanhentuneita, silti monessa suhteessa hänen esittämänsä tulkinnat myötäilevät nykyaikaisia tutkimuksia. Goochin teoksesta tutkimukseni kannalta erityisen arvokkaan tekee hänen perehtymisensä markiisi d’Argensonin motiivien selittämiseen. Markiisi d’Argensonin päiväkirja esiintyy tässä tutkimuksessa paljon, sillä hän kirjoitti paljon, lähes maanisesti, Louis XV:stä ja tämän hallinnosta. Tutkimuksessa on käytetty joitakin Ranskan historian yleistoksia, kuten Jeremy Popkinin *A History of Modern France* (2006), tai William Doyle’n toimittama

¹² Gooch 1956, 77.

¹³ Poussou 2013, 30-31.

¹⁴ Swann 2013, 21.

¹⁵ Gooch 1956, 77.

¹⁶ Gooch 1956, 243, 247.

¹⁷ Gooch 1956, 112-114.

artikkelikokoelma *The Oxford Short History of France: Old Regime France 1648-1788* (2001). Näiden kaltaiset teokset ovat olleet tutkimukseni kannalta muuta tutkimuskirjallisuutta tai alkuperäislähteitä tukevia.

1.3.Käsitteet

Luvuissa 2.1. ja 3.5. tarkastellaan Louis XV:n tekemiä erottamisia tai karkotuksia, joita hän käytti oman auktoriteettinsa vahvistamiseen. Kun puhun tässä tutkielmassa ministerien tai hovimiesten erottamisista tai karkotuksista, tarkoitan sillä ranskan ja englannin kielen sanaa *disgrace*, jolla ei ole yksiselitteistä vastinetta suomen kielessä. Sillä kuitenkin tarkoitetaan tässä yhteydessä ministerien ajautumista huonoon valoon, pois suosioista, luottamuksen loppumista, ja tietynlaista häpäisyä poliittisissa ja sosiaalisissa piireissä. Se, mitä siitä konkreettisesti seurasi, oli virasta erottaminen ja yleensä myös karkotus, mistä johtuen nämä termit toistuvat tutkimuksessani. Tässä tutkimuksessa käytän myös aika ajoin alkuperäistermiä *disgrace* sellaisenaan.

On ymmärrettävä, että *disgrace* oli syvällä *ancien régime* aikaisessa poliittisessa kulttuurissa, sillä sen juuret ulottuivat jo Louis XIII:n (1601-1643) aikaan. Tässä tutkimuksessa ministerien erottamiset korostuvat, sillä Louis XV:n aikana elettiin tietyllä tapaa *disgracen* kulta-aikaa.¹⁸ Louis XV karkotti kaikki, jotka aiheuttivat hovissa, ministeriössä ja muulla tapaa hallinnossa ongelmia joko hänelle itselleen, hänen läheisilleen tai hänen liittolaisilleen.¹⁹ Hänen hallintokautenaan ministereiden erottamiset yleistyivät, koska hän salli aristokraattien omata ministerin roolin.²⁰ Toisin sanoen tässä suhteessa Louis XV ei jatkanut Louis XIV:n hallinnossa hyvin toiminutta mallia, jossa ministerin virat pysyivät tietyllä suvulla auttaen siten pitämään hovin sisäisen kilpailun viroista kurissa.²¹ Koska tämä tuli mahdolliseksi Louis XV:n hallintokaudella, tilanne johti hovin politisoitumiseen. Vastaavasti politisoitumiseen vaikutti se, että ministerit saattoivat helposti syrjäyttää toinen toisiaan, liittoutumalla ja juonittelemalla keskenään. Ministeriö oli siis jatkuvasti keskellä salaliittoja, kun sen ministerit vehkeilivät saadakseen syrjäytetyn ministerin sijalle oman liittolaisensa. Tämä loi hoviin suurta epävakautta.²² Ministerien juonittelu toistensa selkien takana oli Louis XV:lle kuitenkin edullinen tilanne. Kun ministerit riitelivät keskenään, he syyttivät toinen toisiaan, ja kuningas pystyi suojella itseään ja

¹⁸ Swann 2017, 201.

¹⁹ Swann 2017, 207, 231, 303.

²⁰ Swann 2013, 67.

²¹ Doyle 2001, 172; Swann 2001, 142, 205-206.

²² Swann 2013, 69.

hallintoaan ettei hän tullut yhdistetyksi epäsuosittuihin tilanteisiin tai päätöksiin. Samoin erottamalla tai karkottamalla ministerin kuningas pystyi helposti kumota tämän henkilön tekemän huonon päätöksen.²³ *Disgraceen* liittyi kuitenkin oma problematiikkansa. Jos karkotuksen tai erottamisen tarkoitus oli eristää huonoon suosioon ajautunut ministeri pois poliittisesta vaikutuspiiristä, niin mikään ei taannut sitä, etteikö tällaisen henkilön kollegat ja ystävät ministeriössä olisivat jatkaneet samojen asioiden ajamista ja karkotetun toverin puolustamista.²⁴

Tutkielmassa käsitellään myös aikakaudelle ominaisia ihanteita. Tutkija Anne C. Vilan mukaan Peter France määrittelee, että 1600- ja 1700-lukujen ranskalaisten koulutettujen miesten ja naisten tärkeimmät ja olennaisimmat arvot olivat *honnêteté* ja *politesse*.²⁵ *Politesse* on Vilan mukaan sosiaalisoinnin tila, jossa korostuvat kevytmielisyys ja flirttailu tai keimailu.²⁶ *Honnêteté* tarkoitti ”sivistyneen” käytöksen sisäistämistä. Vilan mukaan *honnêtetés* konsepti oli seurausta hovi-yhteisön määrittellessä 1600-luvun loppuun mennessä uudenlaisen hovin ”koodiston”, jossa sosiaalinen paremmuus osoittautui älyn, sulon ja keskustelutaitojen kautta. Tämä kumosi osittain vanhan ajattelumallin, jossa ritarillinen urheus ja kaksintaistelu olivat olleet tärkeimmät ihanteet.²⁷ Näiden lisäksi tarkastelen termiä *gloire*, joka tarkoittaa tässä yhteydessä sekä kunnian että hyvän maineen omaamista. Hamish Scottin mukaan näiden ominaisuuksien omaaminen oli ranskalaisten monarkkien yksi tärkeimmistä poliittisista päämääristä.²⁸ Tutkielmassa esiintyy myös termi *roi de guerre*, kirjaimellisesti ”sodan kuningas.” Historioitsija David A. Bellin mukaan termi on erittäin kompleksinen, ja sen juuret ulottuvat vuosisatoja kestäneeseen kuninkaalliseen kulttuuriin ja perinteeseen.²⁹ Luku 2.3. käsittelee enemmän tätä termiä ja siihen kietoutuvaa teoriaa desakralisoinnista, joka tarkoittaa siirtymistä pois ajattelusta, että kuningas olisi saanut valtansa Jumalan armosta.³⁰

Luvussa 3.1. käsitellään juoruilua aikakaudelle ominaisena piirteenä. On tärkeää huomata, millainen rooli juoruilulla oli ranskalaisessa yhteiskunnassa 1700-luvulla. Sillä oli merkittävä rooli osana politiikkaa, ja sen ja muun strategisoinnin avulla ihmiset saavuttivat valtaa hovissa.³¹ Toisin sanoen sen merkitystä ei voi sivuuttaa nykypäivän näkemyksestä turhamaisena tai huonona käytöksenä. Huhuilu, juorut ja uutiset luonnollisesti kiinnostivat ihmisiä. Juoruja tai uutisia levitti erityisesti helposti saatavilla oleva julkaisu *Nouvelles à la main* (kuten julkaisun nimi, ”Uutiset

²³ Swann 2013, 67.

²⁴ Swann 2017, 201.

²⁵ Vila 2007, 18.

²⁶ Vila 2007, 15.

²⁷ Vila 2007, 19.

²⁸ Scott 2013, 194.

²⁹ Bell 2013, 157-158.

³⁰ Swann 2013, 18.

³¹ Swann 2017, 322.

saatavilla, käsillä” jo osoittaa). Swann kuvailee *Nouvelles à la mainia* ”proto-journalismin” muodoksi. *Nouvelles à la main* sisälsi uutisia poliittisista tapahtumista ministeriössä tai parlamenteissa, sekä kaikkea maan ja taivaanvälillä, mitä oudoimmista asioista. *Nouvelles à la main* oli hyvin suosittu ja sillä oli laaja lukijakunta sekä provinseissa että Pariisissa, ja ihmiset kerääntyivät salonkeihin keskustelemaan – tai juoruamaan – lukemistaan tai kuulemistaan asioista.³² Tämä myös osoittaa, että aikalaiset olivat erittäin tietoisia hallinnon ongelmista tai muusta ahdingosta.³³ Vastaavasti lisääntyvällä tahdilla poliittinen uutisointi tuli yleisemmäksi, joko puoli virallisen median tai parlamentin julkaisujen kautta. Tämä tarkoitti sitä, että yksilön kannalta ei ollut välttämätöntä ottaa riskiä tulla liitetyksi henkilökohtaiseen päiväkirjaan, jossa kritisoitaisiin hallinnon epäkohtia ja kuningasta.³⁴

Luvussa 3.3. esiintyy 1700-luvun verotuksellista sanastoa, kuten *vingtième*, *dixième* ja *caisse d’amortissement*. *Vingtième* ja *dixième* ovat nimityksiä niin sanotuille erikoisveroille, joita kerättiin tavallisten verojen, *tailles* tai *impôts*, lisäksi sodan tai sota-ajan jälkeisen ajan rahoittamiseksi. *Caisse d’amortissement* puolestaan tarkoittaa Itävallan perimyssodan päätteeksi perustettua hätärahaa, jonka tarkoitus oli myös avustaa valtiota sota-ajan veloista selviämässä.³⁵ Muut tässä tutkimuksessa esiintyvät ranskankieliset termit tai käsitteet on selitetty niiden asiayhteyksissään lyhyesti.

1.4. Alkuperäislähteet

Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt aikalaiskirjoituksia alkuperäislähteenä. Käytössäni on ollut markiisi d’Argensonin (René Louis Voyer de Paulmy d’Argenson, 1694-1757) päiväkirja ja muistelmat, herttua de Croÿn (Emmanuel de Croÿ-Solre, 1718-1784) päiväkirja ja kreivi Dufort de Chevernyn (Jean-Nicolas Dufort de Cheverny, 1731-1802) muistelmat, tarkoituksena niiden tulkitseminen ja tarkastelu yhdessä aiemman tutkimuksen kanssa sekä siten omien johtopäätösten ja tulkintojen tekeminen. Kyseessä on toisistaan poikkeavat lähteet, sillä päiväkirjat on kirjoitettu heti tapahtumien aikaan ja muistelmat jälkikäteen, mikä johtaa erilaisiin todistusaineistoihin. Goochin mukaan päiväkirjat ovat yleensä parempia todistusaineistoja kuin muistelmat, mutta

³² Swann 2017, 324-325.

³³ Swann 1995, 52.

³⁴ Parlamentti teki kirjallisia vastalauseita parlamentissa läpikäydyistä asioista, ja ne oli alun perin suunnattu salaisiksi ja vain kuninkaan luettaviksi. Lopputulos oli kuitenkin se, että ne julkaistiin useina eri painatuksina sekä Louis XV että Louis XVI hallintokausina. Swann 2017, 323.

³⁵ Félix 2013, 118.

muistelmissa kirjoitetaan ihmisen mieleen jääneistä kestävästä vaikutelmista.³⁶ Myös päiväkirjojen käyttö lähteenä vaatii hienovaraista lähteiden tulkintaa, mutta erityisesti muistelmien kohdalla on noudatettava tiukkaa lähdekritiikkiä, sillä usein niissä esitetyt tiedot eivät kerro täysiä totuuksia historiallisista faktoista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että muistelmat eivät sopisi lähdemateriaaliksi. On huomattava, että muistelmat (ja päiväkirjat) ovat subjektiivisia ja kertovat ja todistavat niiden kirjoittajan omista näkökulmista, ja niistä menneisyyden ilmiöistä, jotka kirjoittaja on kokenut merkityksellisiksi.³⁷

Tarkasteltaessa kreivi Dufort de Chevernyn muistelmia, herttua de Croÿn päiväkirjaa ja markiisi d'Argensonin päiväkirjaa ja muistelmia, jälkimmäinen on se, jonka tulkitsemisessa pitää olla erityisen varovainen ja tiukka lähdekriittisyys on oltava läsnä koko ajan. Markiisi d'Argensonin päiväkirja on kiistatta arvokas aikalaislähde 1700-luvun puolivälin hovin historiaan, mutta historioitsijat suhtautuvat varovaisesti päiväkirjassa esiintyvien seikkojen totuudenperäisyyteen.³⁸ Markiisi d'Argenson, kuten monet muut päiväkirjan kirjoittajat, kirjoitti ylös tapahtumia ilman mitään tarkoitusta olla johdonmukainen.³⁹ Swannin mukaan markiisi d'Argenson oli älyllisesti nerokas, mutta jokseenkin utopistinen. Hänellä oli hyvin omalaatuinen tapa kirjoittaa, eikä hän menettänyt ikinä mahdollisuutta kirjata ylös synkkiä ennustuksia tai aavistuksiaan.⁴⁰ Loputtomien ennustusten ylös kirjaamisessa on tiettyä ironiaa, sillä lähes koskaan markiisin ennustukset eivät käyneet toteen. Esimerkiksi Swannin mukaan markiisin kirjoitukset ennen kardinaali de Fleury'n kuolemaa vuonna 1743 liittyen Louis XV:n hallintoon, ovat todennäköisesti vääristyneitä. Ennen kardinaalin kuolemaa Louis XV - vaikka hän oli kruunattu kuningas - ei toiminut itsenäisenä hallitsijana, vaan yhdessä kardinaali de Fleury'n kanssa. Swann huomauttaa, että on vaikea todistaa missä määrin Louis XV vaikutti hallintoa ylläpitävän kardinaali de Fleury'n päätöksiin. Vasta vuoden 1743 jälkeen Louis XV aloitti itsenäisen ja aktiivisen roolin.⁴¹ Tämä oli vielä aikaa, jolloin markiisi d'Argenson nautti hovin ja kuninkaan suosiota, ja hänellä kuten kellä tahansa muulla aikalaisellaan oli suuret odotukset ja toiveet kuningasta kohtaan.⁴² Hänen menetettyään lyhyen ulkoministerin virkansa vuonna 1747 hänen päiväkirjassaan korostuivat tuomitseminen, valittaminen ja paheksunta.⁴³

³⁶ Gooch 1956, 153.

³⁷ Kurvinen 2014, 146-147.

³⁸ Gooch 1956, 69; Mitford 2001, 128.

³⁹ Gooch 1956, 66.

⁴⁰ Swann 2017, 138, 210. Katso esim. markiisi d'Argensonin päiväkirja ja muistelmat 28.2.1747, 30.4.1747, 28.9.1748, 14.12.1751, 8.4.1753, 27.4.1753, tammikuu 1754, elokuu 1755, 15.1.1757. Meyrac 1914, 4, 6, 14, 58, 71, 73, 79, 87-88, 114.

⁴¹ Swann 2017, 143-144.

⁴² Gooch 1956, 64.

⁴³ Gooch 1956, 112, 249; Swann 2017, 138.

Swannin mukaan 1700-luvun päiväkirjojen ja kirjeiden yksityiskohtainen tarkastelu paljastaa aikaisten jatkuvan viehätysten poliittisiin juoruihin. Ominaispiirre juoruille tai huhuille oli, että niitä analysoitiin jatkuvasti ja siitä syystä tällaiset kompleksiset ja ristiriitaiset tiedon virtaukset muuttuivat alati. Markiisi d'Argensonin päiväkirja on täynnä tällaista materiaalia ja muuta näennäisesti perusteetonta spekulointia, kuten jo edellä on mainittu.⁴⁴ Markisii d'Argenson ei kuitenkaan ollut uniikki esimerkki henkilöstä, joka kirjoitti kuninkaasta vihamielisesti tai pilkaten. Hänen lisäksi Louis XV:llä oli muitakin arvostelijoita, kuten Charles Duclos⁴⁵ ja Louis Lefèvre d'Ormesson de Noiseau⁴⁶. Duclos syytti Louis XV:ta seitsenvuotisen sodan katastrofista ja tuomitsi vuoden 1763 rauhan. Hamish Scottin mukaan Duclos'n kirjoitukset Louis XV:stä ovat erittäin vihamielisiä, ja että ne kuuluvat laajaan joukkoon vihamielisiä kirjoituksia Bourbon-sukua kohtaan.⁴⁷ Swann muistuttaa, että on syytä varoa ajattelua, että nämä kirjoitukset tai juoruilut pohjautuivat jollekin muulle kuin pelkälle spekulatiolle. Sekä markiisi d'Argensonilla että d'Ormessonilla oli veli valtion korkeassa virassa, ja heillä oli useita henkilökohtaisia suhteita muihin hovimiehiin, virkamiehiin, parlamentaarikkoihin ja jopa ministereihin. Näihin suhteisiin perustuen heidän päiväkirjoistaan löytyy usein täysiä keskusteluita, tai yrityksiä käydä järkeen tiedoilla, jotka he olivat saaneet enemmän tai vähemmän luotettavalta taholta.⁴⁸ Päiväkirjansa lisäksi markiisi d'Argenson kirjoitti muita poliittisia kirjoituksia, kuten *Réflexions politiques sur le crédit public, et sur son utilité, dans un état tel que la France* (kirjoitettu joko 1734 tai 1735, Ranskan ajaututtua Puolan perimyssotaan) ja *Considerations sur le gouvernement ancien et présent de la France* (kirjoitettu ennen Itävallan perimyssodan alkamista 1740).⁴⁹

Herttua de Croÿ nimesi alun perin päiväkirjansa ”*Mémoires de ma vie*”, mutta päiväkirjan toimittajien Emmanuel Henri De Grouchy ja Paul Cottinin mukaan hän virheellisesti nimitti kirjoituksiaan muistelmiksi. Kyseessä on päivittäin tehtyihin muistiinpanoihin jälkeenpäin tehtyjä tarkennuksia, joten Grouchy ja Cottinin mukaan päiväkirja on parempi kuvaus sille.⁵⁰ Grouchy ja Cottinin mukaan on epätodennäköistä, että herttua de Croÿ olisi toivonut päiväkirjansa ikinä julkaistavan. He esittävät tämän teorian sillä perusteella, että päiväkirja sisältää aika ajoin

⁴⁴ Swann 2017, 321.

⁴⁵ Charles Duclos oli kuninkaallinen historioitsija, jonka muistelmat julkaistiin vasta hänen kuolemansa jälkeen. Scott 2013, 202.

⁴⁶ Louis Lefèvre d'Ormesson de Noiseau kirjoitti päiväkirjansa vuosina 1771-1774, eli myöhemmin kuin markisii d'Argenson, mutta sen tyyli on hyvin samankaltainen kuin markiisi d'Argensonin, eli täynnä poliittista spekulointia ja juoruilua. Swann 2017, 321.

⁴⁷ Scott 2013, 202.

⁴⁸ Swann 2017, 321-322.

⁴⁹ Sonenscher 2007, 114, 160.

⁵⁰ Grouchy, Cottin 1906, VIII.

arkaluontoisia kirjoituksia ja yleisesti herttua de Croÿ ei halunnut julkaista töitään, vaikka hän kirjoitti suuren määrän tutkimuksia ja muistelmia. Hän itse totesi suhteestaan kirjottamiseen: ”se lähtökohta, mikä minulla oli, oli lasteni koulutus ja näin vanhemmalla iällä muistelu lämmöllä, mitä olen koko elämäni aikana kokenut.”⁵¹

Herttua de Croÿ oli lähes päivittäin tekemisissä kuninkaan kanssa, ja hän piti kuninkaan arvostelukykyä ja päätöksiä vilpittöminä, sekä tämän luonnetta hyväsydämisenä. Herttua de Croÿ nimeää kuninkaan ainoiksi puutteiksi hänen arkuutensa ja taipuvaisuutensa hakeutua naisseuraan.⁵² Huolimatta siitä, että hänen kuvauksensa Louis XV:n henkilöahmasta ovat monin paikoin ylistäviä, se ei estänyt häntä kritisoimasta kuninkaan poliittista toimintaa – oletettavasti juuri siksi, että hän ei kirjoittanut päiväkirjaansa julkaistavaksi. Herttua de Croÿ oli perehtynyt muun muassa kotimaansa talouspolitiikkaan ja hän asettui vahvasti ihmisten oikeuksien puolelle. Hän oli esimerkiksi huolissaan viljakaupan hintojen vapauttamisesta, jota tarkastellaan luvussa 3.3, ja aavisteli sen johtavan epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen, jossa hinnat nousisivat, ja jonka kansa ryhtyisi kapinoimaan.⁵³

Kreivi Dufort de Cheverny oli Louis XV:n hovissa suurlähettiläiden esittelijä. Hänen asemansa hovissa vahvistui kunniakkaan työn kautta ja johti hänet tuntemaan kuninkaan hyvin läheltä. Muistelmissaan hän kertoo ja kuvailee paljon kuninkaan elämää ja tapahtumia, koska hän oli itse todistamassa useimpia niistä. Robert de Crèvecœurin mukaan kreivi Dufort de Chevernyn kuvailemat asiat täsmäävät muiden aikalaiskirjoitusten kanssa. Koska kyseessä on muistelmat, joita on muutenkin vaikeampi käyttää luotettavana lähdeaineistona, vielä vaikeamman kreivi Dufort de Chevernyn muistelmien tulkinnasta tekee hänen tyyliinsä kirjoittaa, mikä ei rakennu mitenkään päivämäärien ympärille. Muistelmien tulkitsemista auttaa Crèvecœurin yksityiskohtaisesti tekemä tutkimustyö hovin tapahtumista ja siellä vaikuttaneista henkilöistä. Lisäksi Crèvecœur ylistää kreivi Dufort de Chevernyn kykyä kirjoittaa erittäin tarkasti ja yksityiskohtaisesti, ja ihailee hänen muusta 1700-luvun kyynisistä kirjoituksista täysin poikkeavaa tyyliä kirjoittaa.⁵⁴

Kreivi Dufort de Cheverny ei itse hakenut mainetta kirjoitustensa puolesta, eikä hän toivonut niitä julkaistavan, kuten hän itse asian totesi: ”tämä kirjoitus on kirjastoani varten niin kauan kuin

⁵¹ ”L’objet que j’ai eu a été l’instruction de mes enfants et le plaisir de retrouver, dans ma vieillesse, tout ce qui s’est passé dans ma vie”. Herttua de Croÿn päiväkirja. Grouchy ja Cottin, 1906, IX.

⁵² Grouchy ja Cottin 1906, XLVII.

⁵³ Grouchy ja Cottin 1906, XXXV.

⁵⁴ Crèvecœur 1909, II-III

elän. En halua mitään enempää.”⁵⁵ Pitkään kirjoitukset pysyivätkin julkaisematta, vaikka kirjoitusten arvo kyllä tiedostettiin: Crèveœurin mukaan kreivi Dufort de Chevernyn muistelmia voi pitää yhtenä tarkimpina kuvauksina 1700-luvun Ranskan yhteiskunnasta ja myös hovista alkaen lähes suoraan Louis XV:n aktiivisen hallintovaiheen alettua aina vallankumoukseen asti.⁵⁶ Tästä huolimatta kreivi Dufort de Chevernyn muistelmia alettiin tarkastella vasta 1880-luvulla, ja niiden merkittävä arvo lähteenä ymmärrettiin viimeistään silloin: kreivi Dufort de Chevernyn muistelmia käytettiin monissa tutkimuksissa, mutta muistelmat säilyvät silti julkaisemattomina pitkään.⁵⁷ Crèveœur ihmettelee muistelmissa sitä, että kreivi Dufort de Cheverny ei ole lainkaan huomionnut aikansa suuria tapahtumia, kuten seitsenvuotista sotaa tai Yhdysvaltain itsenäistymistä, saati muita kotimaan poliittisia käännekohtia. Jos hän mainitsee jostakin poliittisesta tapahtumasta, se johtuu siitä, että hänen omat tuttavansa, perheenjäsenensä, ystävänsä tai hän itse ovat osallisia näissä tilanteissa. Kreivi Dufort de Cheverny ei siis ole vaivautunut tarkastelemaan laajempia yhteiskunnallisia kokonaisuuksia vaan on keskittynyt muistelemaan, mitä hänen itsensä ympärillä tapahtui. Crèveœur pohti vuonna 1909, että koska politiikka huolenaiheena on hyvin moderni asia, kreivi Dufort de Chevernyn epäpoliittinen lähestymistapa ei ole eriskummallinen. Se mikä kuitenkin yllättää Crèveœuria on se, että kreivi Dufort de Cheverny ei lainkaan tuntunut tiedostavan edes Ranskan vallankumouksen mittakaavaa, tai tajunnut huomata omana elinaikanaan mistä syistä vallankumoukseen ryhdyttiin. Hän yksinkertaisesti piti vallankumousta yllättävänä mullistuksena, eikä vaivautunut tarkastelemaan sitä sen syvemmin.⁵⁸ Mutta toisaalta tätäkin asiaa Crèveœur pohti järjen kannalta: ”hyvin harvassa ovat tarpeeksi hyvämieliset miehet, jotka arvostelisivat oman aikansa asioita terveellisellä tavalla.”⁵⁹

Tällainen tutkimus, jossa käsitellään henkilöhistoriaa, vaatii päähenkilön elämän ja tekojen asettamista omaan kontekstiinsa, lisäksi on osattava havaita, miten yhteiskuntarakenteet ovat mahdollisesti muokanneet yksilön persoonaa. Louis XV:n elämää tulee ymmärtää käsiteltävän aikakauden asettamissa sosiaalisissa ja poliittisissa konteksteissa, kuten myös miten hänen lähimmät ihmissuhteensa ovat häneen henkilöön vaikuttaneet. Lisäksi täytyy huomioida niitä tekijöitä, jotka Louis XV:n ympäristössä vaikuttivat hänen elämäänsä, identiteettiinsä,

⁵⁵ “Ce sera un manuscrit pour ma bibliothèque tant que je vivrai: je ne désire rien de plus.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat, 1795. Crèveœur 1909, 2.

⁵⁶ Crèveœur 1909, III.

⁵⁷ Crèveœur 1909, I-II

⁵⁸ Crèveœur 1909, IV.

⁵⁹ “Bien rares sont les hommes d’un esprit assez élevé pour juger sainement les choses de leur temps.” Crèveœur 1909, IV.

minäkuvaansa, asemaansa ja näkemyksiinsä.⁶⁰ Tässä työssä erityisesti korostankin yksilön omia identiteettiä tai luonteeseen liittyviä piirteitä, jotka väistämättä vaikuttivat moniin Louis XV:n tekemiin päätöksiin. Näiden asioiden lisäksi tutkimuksessa on huomioitava tunteiden merkitys ja vaikutus Louis XV:n elämässä, sillä muuten hänen valintojaan yksityiselämässään tai päätöksiään hallinnossaan olisi vaikea ymmärtää.⁶¹ Henkilöhistoriallisessa tutkimuksessa on ymmärrettävä raja niin liialliselle menneisyyden tapahtumien kontekstualisoinnille kuin alati subjektiivisille näkemyksille tutkimuskohteesta.⁶²

⁶⁰ Possing 2014, 75.

⁶¹ Honkasalo, Jalagin, Junila ja Kurvinen 2014, 15.

⁶² Halldórsdóttir 2014, 183.

2. Louis le bien-aimé

Vuonna 1744 koko Ranska riemuitsi, kun uutiset kuninkaan parantumisesta vaikeasta sairastumisesta kantautuivat Metzistä. Valtakunnassa heräsi suuri yhteishenki ja monarkia oli suuressa suosiossa.⁶³ Kansa oli niin ilahtunut kuninkaan tervehtymisestä, että hänelle annettiin nimitys *Louis le bien-aimé*, hyvin rakastettu Louis. Vuotta myöhemmin kansa ylisti ja juhlisti kuningasta, koska Louis XV oli menestyksekkäästi johtanut sotajoukkonsa voittoon Fontenoyssa.⁶⁴ Louis XV:n hallintokauden tarkastelu jälkeinpäin osoittaa sen olleen monin paikoin kuninkaan kannalta epäimarteleva ja täynnä ongelmia. Tämä tulkinta on helppo tehdä nykypäivän tietojen valossa, mutta elinaikanaan Louis XV tai muut hänen aikalaisensa eivät osanneet odottaa sitä, tai voineet ennakoida tulevia tapahtumaketjuja. Ottaen huomioon, että hallituskausi kesti 59 vuotta, ei ole erikoista, että Louis XV:n hallintokaudella koettiin myös hyviä aikoja. Tässä luvussa tarkastellaan Louis XV:n omaa strategiaa hallita hovia. Tarkoituksena on havainnollistaa, miten kuninkaan henkilökohtainen tapa hallita ympäristöään hyödytti kuningasta itseään, tai miten se vaikutti suurempiin konsepteihin, kuten hovikulttuurin perinteiden kunnioittamiseen. Lisäksi luku käsittelee kuninkaan toimintaa armeijan johdossa, ja sen suurempia merkityksiä 1700-luvun ranskalaisessa kulttuurissa. Luvussa tuodaan myös esiin Louis XIV:n, Louis XV:n ja Louis XVI:n väliseen vertailuun liittyvä ongelma.

Historioitsijoiden keskuudessa pitkään ollut tulkinta Louis XV:stä kyvyttömänä ja velvollisuuksistaan piittaamattomana hallitsijana on vanhentunut. Tämä näkökulma nousee lähes poikkeuksetta esiin viime vuosikymmenillä tehdyissä tutkimuksissa.⁶⁵ Ensinnäkin, Louis XV oli saanut kasvatuksensa kardinaali de Fleurylta, joka käytti hallisijanasemaa Ranskan pääministerinä kuninkaan ollessa vielä nuori. Kardinaali de Fleury kuoleman jälkeen vuonna 1743, Louis XV päätti hallita yksin.⁶⁶ Koko hallitus kautenaan hän ei enää nimittänyt uutta pääministeriä, vaikka erityisesti herttua de Choiseul oli epävirallisesti tässä asemassa. Lisäksi Louis XV:n virallisella rakastajattarella Madame de Pompadourilla oli paljon poliittista valtaa.⁶⁷ Louis XV tuli riippuvaiseksi Madame de Pompadourista neuvonantajana, kuten hän oli ollut kardinaali de Fleurysta.⁶⁸ Ei ole siis yllättävää, että kardinaali de Fleury kuoleman jälkeen Louis XV oli ahdingossa, sillä hänen pitkäaikainen ja luotettu neuvonantajansa oli poissa. Samalla nuori

⁶³ Gooch 1956, 246-247.

⁶⁴ Swann 1995, 45.

⁶⁵ Swann 1995, 46; Swann 2017, 144; Levron 2010, 183.

⁶⁶ Swann 1995, 46.

⁶⁷ Berly 2014, 219; Swann 1995, 52-53; Grouchy, Cottin 1906; LIV.

⁶⁸ Swann 2017, 231; Berly 2014, 115, 220; Le Roy Ladurie 1996, 326; kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèvecoeur 1909, 260.

kuningas joutui suurien päätösten eteen Ranskan ollessa samaan aikaan osana Itävallan perimyssotaa. Toisaalta, kardinaali de Fleury oli ollut ainoa henkilö, joka uskalsi nuhdella kuningasta, mistä syystä Louis XV saattoi kokea vapautuneensa jonkinlaisista kahleista kardinaalin kuoltua.⁶⁹ Tämä ajattelu voi selittää, miksi Louis XV otti tuolloin selkeästi aktiivisen aseman Ranskan ulkopoliittikan luomisessa, tosin Popkinin mukaan hänen toteutuksensa siinä oli hatara.⁷⁰ Vapauduttuaan kardinaali de Fleuryyn ”kahleista”, kuningas saattoi vihdoinkin hallita itsenäisesti. Voi kuitenkin todeta, että vuonna 1743, 33-vuotias Louis XV oli kasvanut kardinaali de Fleuryyn ansiosta monarkiksi, joka teki omat päätöksensä ja oli vihdoinkin valmis hallitsemaan omien ehtojensa mukaisesti. Markiisi d’Argensonin kirjoitukset osoittavat, että nuori ja itsenäistynyt Louis XV yritti ottaa vastuuta:

Hänen majesteettinsa on osoittanut jo kardinaalin [Fleury] sairastumisesta asti mihin hän on kykeneväinen. On huomioitava, että Louis XV:llä on hyvälle kuninkaalle sopiva luonne, hän ei ole minkään tietyn yhden asian viettäjä. Tällaisen luonteen omaavat miehet, syntyjään viisaat, ovat enemmän alttiita laittamaan asiansa järjestykseen.⁷¹

2.1. Louis XV:n strategia hovissa

Louis XV:lle syntyi tarkka rutiini hallita kuningashuonettaan ja ministeriöitään. Keskiviikkoisin ja sunnuntaisin hän järjesti *conseil d’en-haut* -kokouksia, jossa keskusteltiin valtion yleisistä asioista; ja joko perjantaisin tai lauantaisin keräännettiin keskustelemaan laki- ja kirkollisista asioista *conseil des dépêches* -kokouksiin. Louis XV osallistui näihin kokouksiin hyvin aktiivisessa roolissa, ja hän oli hyvin ajan tasalla kokouksissa keskusteltavista asioista; hän osallistui keskusteluun uskonnollisista, taloudellisista ja oikeudellisista asioista. Swannin mukaan Louis XV kirjeenvaihto on todistanut kuninkaan olleen tietoinen ja perehtynyt valtion asioihin, ja tarvittaessa hän ilmaisi omat mielipiteensä ja kritiikkinsä.⁷² Swannin mukaan näkemys kuninkaasta tällaisena henkilönä on usein jäänyt varjoon, koska Louis XV oli erittäin tarkka suojelemaan omaa henkilöahmoaan, eikä siis helposti päästänyt muita ihmisiä lähelleen. Hän

⁶⁹ Gooch 1956, 75.

⁷⁰ Popkin 2006, 33.

⁷¹ “Sa Majesté a déjà montré., depuis la maladie du cardinal, de quoi elle est capable. Il faut observer que Louis XV a un caractère très propre à faire un grand roi, n’étant emporté par aucun goût dominant. Les hommes de ce caractère, nés avec d’intelligence, s’occupent plus volontiers à mettre de l’ordre dans leurs affaires que les autres.” Markiisi d’Argensonin muistelmat, maaliskuu 1738. Meyrac 1913, 22.

⁷² Swann 1995, 46; Swann 2017, 206; Levron 2010, 184.

tietoisesti yritti luoda ympärilleen mystisyyttä.⁷³ Vakaina aikoina mystisyyden ilmapiiri oli edullinen hallitsijalle, sillä alamaiset keskittyivät ihmettelemään kuninkaallisia motiiveja. Päinvastoin epävakaina aikoina mysteerisyys oli vaarallista hallitsijalle, koska tällöin alamaiset kyllästyivät monarkian salamyhkäisyyteen ja sen katsottiin olevan syy huonoihin aikoihin.⁷⁴ Mutta samalla hovin tarkka etiketti sekä kuninkaallinen protokolla olivat niin syvällä hovikulttuurissa ja kuninkaan kasvatuksessa, että nämä jollain tapaa estivät kuningasta tuomaan esiin omaa luonnettaan tai mielipiteitään. On jopa esitetty, että Louis XV:n aikana etiketti ja säännöt kävivät entistä tiukemmiksi.⁷⁵ Toisaalta voi katsoa myös hyveenä Louis XV:n kunnioituksen vanhoja perinteitä ja isoisaisänsä Louis XIV:n hallintoa kohtaan, että hän halusi noudattaa ja vaalia kuninkaallista protokollaa vähintään yhtä tiukasti kuin edeltäjänsä. Kuninkaana hänen odotettiin säilyttävän kurin koko hovissa, mikä käytännössä tarkoitti isällisen auktoriteetin omaamisen hänen lähimpiään kohti, samalla kun hän kohdisti kuninkaallisen auktoriteetin muita hovin jäseniä tai ministereitä kohtaan.⁷⁶

Louis XV:n älystä ja kyvystä hallita kertoo myös hänen taktiikkansa hallita hovia. Swann nimittää Louis XV:tä mestariksi käyttäen epäsuoria keinoja osoittaakseen henkilökohtaista suosiotaan hovissaan tai ministeriöissään. Kuningas myös vältti ja varoi niin paljon kuin vain kykeni, ettei hoviin olisi tullut minkäänlaista epävakautta. Näin ollen – epävirallisesti – kuningas lähetti kutsuja yksityisiin illallisiinsa. Tämä teki näistä illallisista jotakin, mihin kaikki halusivat osallistua, mutta joihin vain harvat, kuninkaan suosiossa olevat henkilöt saivat kunnian olla osallisina. Tämä siis teki kuninkaan suosion saamisesta jotakin tavoittelemisen arvoista, ja Louis XV onnistui luomaan hoviinsa haluamansa hierarkian.⁷⁷ Markiisi d'Argensonin mukaan:

kuninkaalla on helppoa, ja enemmän ominaisuuksia kuin uskoisi. Kaikki lupaa onnellista hallintokautta. Hän pitää rehellisistä ihmisistä, hän vihaa kontrolloimattomia henkilöitä ja karkottaa kaikki, jotka ovat kerran hänet pettäneet. Hovissa vakuutetaan, että hän pitää päätösten tekemisestä, ja että hän päättää melko hyvin ja erityisesti tekee selkeitä päätöksiä.⁷⁸

Tämä sitaatti paljastaa markiisi d'Argensonin olleen vielä vuonna 1739 vakuuttunut kuninkaan kyvyistä ja että hänellä kuten kellä tahansa muulla ranskalaisella oli suuret odotukset Louis XV:n

⁷³ Swann 2017, 231.

⁷⁴ Swann 2017, 311.

⁷⁵ Swann 1995, 72.

⁷⁶ Swann 2017, 206.

⁷⁷ Swann 2017, 144, 207-208.

⁷⁸ "Louis XV a de la facilite, et beaucoup plus de qualites qu'on ne croit. Tout promet un heureux regne. Il aime les honnetes gens; il hait les fripons, il fuit ceux qui l'ont trompe une fois. On assure a la cour qu'il aime a decider, et decide assez bien, surtout fort net." Markiisi d'Argensonin muistelmat 14.12.1739. Meyrac 1913, 51.

hallintokaudesta.⁷⁹ Toisaalta Louis XV oli vasta aloittamassa ”itsenäisen kuninkaan uraansa”, ja koska markiisi d’Argenson vihasi kardinaali de Fleurya, hän saattoi olla erittäin optimistinen, että Louis XV veisi monarkian sille tasolle, jolle hän itse halusi.

Markiisi d’Argensonilla oli pitkä lista vaatimuksista, mitkä olivat hänen mielestään parhaaksi monarkialle. Hän esimerkiksi uskoi vahvaan monarkiaan, joka omaisi tuotteliaan hallitsijan ja omistautuneen aateliston. Lisäksi hänen mielestään provinssien hallintoa olisi pitänyt uudistaa siten, että kerran vuodessa virkaan nimitetyt miehet kontrolloisivat paikallisia asioita omilla alueillaan. Lisäksi provinssien olisi pitänyt olla enemmän edustettuina. Markiisi d’Argenson kannatti valtion panostamista maatalouteen teollisuuden kustannuksella, sekä puolsi enemmän mahdollisuutta menestyä taloudellisesti kuin mahdollisuutta saavuttaa poliittinen vapaus, lisäksi valtiossa tulisi olla yleinen pääomavero sekä samanarvoisuus lain edessä. Ulkomaankauppa olisi pitänyt vapauttaa ja maan sisäiset tullit lakkauttaa. Ranskan keskushallinnon ylikuormittumisen ratkaisuksi markiisi d’Argenson esitti, että Ranska jaettaisiin pieniin yksiköihin, joiden asioita hoitaisi tarkasti valittu virkamiehistö. Goochin mukaan markiisi d’Argensonin ajattelu nojaa vahvasti Montesquieu’n valistuneeseen itsevaltiuteen. Markiisi d’Argensonin esittämä valtiomalli ei ole kuitenkaan yhtä kehittynyt kuin Montesquieu’n, mutta Gooch arvelee, että mikäli mallin toteutus olisi ikinä astunut päivänvaloon, se olisi tuottanut Ranskan hallinnolle monia hyviä asioita.⁸⁰ Tämä tulkinta on kuitenkin spekulatioon perustuvaa. Erikoisen markiisi d’Argensonin kirjoituksista tekee se, että hän kritisoi aatelia, vaikka kuului heihin itsekin. Figeacin mukaan muut teoreetikot yleensä esittivät aatelliset vapauden puolustajina, mutta markiisi d’Argenson kuvasi heidät tyrannian agentteina. Markiisi d’Argensonilla oli intohimo ajaa tasavertaisuutta, ja hän tuomitsi vanhat yhteiskuntarakenteet, jotta hän voisi asettaa yksilön argumenttinsa keskuksiksi.⁸¹

Edellä mainittu markiisi d’Argensonin sitaatti paljastaa myös toisen Louis XV:n taktiikoista hallita hoviaan, eli pitää sen jäsenet varpaillaan: erottamisista tuli niin yleisiä, että ministerit tai muut hovin henkilöt eivät voineet olla varmoja, milloin he saisivat itse *lettre de cachetin*, erotuskirjeen. Tämä epävarmuus kumpusi siitä, että kuningas piti oman persoonansa visusti salassa ja Swannin kuvailun mukaisesti loi ympärilleen tietynalaisen mysteerisyyden ja selittämättömyyden auran ja hämmensi muita hovin jäseniä yhtäkkisillä tai selittämättömillä teoilla. Epätietoisuus ja epävarmuus, mikä hovimiehillä saattoi olla omasta asemastaan, johtui kuninkaasta itsestään, mutta myös siitä, että kuninkaan riippuvuus ensin kardinaali de Fleuryyn ja sitten Madame de Pompadouriin johti ihmiset epäilemään, että tekikö kuningas itse päätökset

⁷⁹ Gooch 1956, 64.

⁸⁰ Gooch 1956, 248-249.

⁸¹ Figeac 2013, 288.

erottamisista. Tällä oli sekä positiivisia että negatiivisia seurauksia. Epäily kuninkaan alistumisesta muiden tahtoon saatettiin nähdä huonossa valossa ja heikkoutena, mutta toisaalta epäilyksillä saattoi olla käänteinen vaikutus: epäselvyys kohdisti mahdolliset vihanpurkaukset ja kritiikin erotuksista suoraan Madame de Pompadouriin tai kardinaali de Fleuryyn, suojaten siten kuningasta, kuten myös markiisi d'Argenson huomasi: ”markiisitar [Madame de Pompadour] saavuttaa ja osoittaa joka päivä ja joka tilanteessa olevansa [kuninkaan] suuressa suosiossa. Hän hoitaa myös kaikki ikävät tilanteet.”⁸² Monet erotetut henkilöt kääntyivät lopulta kuninkaan puoleen ja anoivat anteeksiantoa. Jos tämä oli lopputulos mikä seurasi joistakin erotustilanteita, tämän voi katsoa tulleen kuninkaan kannalta erittäin edulliseksi. Hän pääsi eroon niistä henkilöistä keistä halusi, mutta säilytti asemansa varteenotettavana ja kunnioitettavana hallitsijana. Louis XV:n tapa järjestää erottamiset tai karkottamiset tällä tavoin osoittaa hänen jatkaneen *disgracen* perinnettä hyvin samankaltaisella tavalla kuin Louis XIV, ja onkin yksi esimerkki 1700-luvun Versailles’in jatkumona edellisestä hallinnosta.⁸³ Louis XV siis todisti olevansa yhtä kyvykäs suojelemaan kuninkaan asemaansa kuin edeltäjänsä, sillä hän ei epäillyt karkottaa ketään, joka uhkasi hänen valtaansa.⁸⁴

Tämä on myös yksi osoitus siitä, että Louis XV:tä on tuomittu liian nopeasti, ja häntä on verrattu negatiivisesti Louis XIV:hen. *Ancien régime* ihanteiden säilyttämistä täytyy tarkastella oman aikakautensa lähtökohdista, sillä esimerkiksi perinteiden jatkaminen ei tietyissä konteksteissa näyttäydy hyvänä asiana, esimerkiksi valtion hallinnollisilla tasoilla usein katsotaan paremmaksi modernisoitua kuin jämähtää vanhoihin perinteisiin. 1700-luvun Ranskan, Versailles’n ja Louis XV:n hallinnon näkökulmasta perinteiden ylläpito, niin hovi- ja etikettikulttuurissa kuin *disgrace*-systemissä, on tässä tapauksessa tulkittavissa meriitiksi Louis XV:lle, sillä ne olivat nimenomaa *ancien régime* ajan asettamia ihanteita, ja myös Louis XIV:n hallintokausi on ollut ylistetty näiden asioiden kohdalla. Vaikka Louis XV:n aikana onnistuttiinkin ylläpitämään hovikulttuurin jatkumo, on huomioitava muut suuret muutokset, kuten hovin politisoituminen. Swann painottaa, että hovi on aina jossain määrin ollut poliittinen – siinä määrin, että se oli vallan harjoittamisen ja toteuttamisen paikka.⁸⁵

Ministerien tai muiden hovihenkilöiden karkotuksen voi katsoa Louis XV:n itsensä näkökulmasta olleen järkevä strategia pitää yllä kuria hovissaan. Vaikka on epäselvää, missä määrin Madame de Pompadour tai kardinaali de Fleury erottivat ihmisiä kuninkaan nimissä, ei ole

⁸² “[...] la marquise obtient et montre chaque jour et en chaque occasion la plus grande faveur. Aussi se charge-t-elle de toutes mauvaisés demandes.” Markiisi d’Argensonin päiväkirja 2.10.1756. Meyrac 1914, 103-104.

⁸³ Swann 2017, 212-213, 231.

⁸⁴ Swann 2017, 206.

⁸⁵ Swann 2017, 213.

epäilystäkään etteikö Louis XV ollut viime kädessä se henkilö joka teki lopulliset päätökset – on siis eri asia, kuka ehdotti jonkun henkilön erottamista tai karkottamista, mutta *lettre de cachet* tuli kuninkaalta itseltään.⁸⁶ Louis XV:n näkökulmasta hän hankkiutui eroon sellaisista henkilöistä, jotka juonittelullaan tai käytöksellään uhkasivat häntä itseään, hänen läheisiään tai muuten toivat häpeää kuningashuoneelle. Tämä ei kuitenkaan ollut mikään uusi strategia, sillä Louis XIV oli perustellut tekemänsä erottamiset tai karkotukset samalla tavalla.⁸⁷ Louis XV vei kuitenkin erottamiset ja niiden määrän aivan uudelle tasolle, ja Swann nimittää Louis XV:n hallintokautta *disgracen* kulta-ajaksi.⁸⁸ Luku 3.5. käsittelee *disgraceen* liittyviä muita аспекteja.

Kuninkaan auktoriteetista on konkreettisia esimerkkejä, kuten kreivi Dufort de Chevernyn maininta, että ”kuninkaan kabinetti, jossa minulla oli ystäviä, oli paikka, jossa olin mielelläni. Heti kun kuningas oli vetäytynyt huoneistoonsa tai muualle, keskustelusta tuli hilpeää, mukavaa ja jatkuvaa.”⁸⁹ Näin ollen muut hovimiehet ja myös henkilöt kenellä oli kuninkaan arvostus – he eivät muuten olisi saaneet kunniaa olla osana kuninkaan kabinettia – joutuivat kunnioittamaan kuningasta, sekä hovin tiukkaa etikettiä. Kreivi Dufort de Chevernillä on muistelmissaan muitakin esimerkkejä kuninkaan käyttäytymisestä kabinetissaan. Yhdessä tilanteessa kuningas palaa kabinettiin moittimaan muita heidän metelöinnistään, ja siitä että he pitävät hauskaa hänen kissansa kustannuksella. Kreivi Dufort de Chevernyn sanojen mukaan kuninkaan palatessa kabinettiin koko seurue hiljenee ja on häpeissään. Lopulta Louis XV kuitenkin kehottaa miehiä edelleen pitämään hauskaa. Kreivi Dufort de Cheverny on kuitenkin halunnut nähdä tämän tilanteen kuninkaan suopeutena lähipiiriään kohtaan.⁹⁰ Kreivi Dufort de Chevernyn päiväkirjasta löytyy kohta, jossa hän selittää enemmän kuninkaan persoonasta ja toiminnasta:

Ystävällinen sisimmässään, ja hyvä puhumaan, sillä kukaan ei elävöittänyt keskustelua kuten hän [Louis XV] kaikkin kysymyksineen. Kuninkaan rooli on vaikea: hän ei ota mallia kenestäkään. Hänen täytyy olla ”hän” kaikkialla, joka hetki. Me emme ikinä kysy häneltä kysymyksiä, paitsi jos ne liittyvät jotenkin palvelukseen. Joten, on hänen tehtävänsä ottaa vastuu keskustelusta, ja siitä aiheesta mistä hän pitää. Hän voi ainoastaan puhua tieteistä, taiteesta tai metsästämisestä; koska jos hän puhuu politiikasta tai muista ihmisistä, joka sana voisi johtaa muut tulkitsemaan jotain. Koska hän ei

⁸⁶ Swann 2013, 77

⁸⁷ Swann 2017, 207, 231.

⁸⁸ Swann 2017, 168.

⁸⁹ “Le cabinet du roi, où j’avais des amis, était le lieu où je me tenais de préférence. Dès que le roi était passé dans ses appartements ou ailleurs, la conversation était gaie, aimable, soutenue.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèveœur 1909, 122.

⁹⁰ Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèveœur 1909, 123-124.

erityisesti pidä tieteistä, vaikka on saanut siitä koulutusta, kaikki hänen keskustelunsa liittyivät saman päivän tai seuraavan päivän metsästyksen – johtuen hänen henkilökohtaisista mieltymyksistään ja poliittisesti strategisesta valinnasta.⁹¹

Tämä kommentti osoittaa suoraan, että kuningas halusi (ensinnäkin) suojella omaa persoonaansa, eikä paljastanut itsestään tai poliittisista näkemyksistään mitään. Hän pelkäsi seurauksia, mitä liialla asioiden jakamisella voisi olla, ja siksi kontrolloi kabinettiaan ja ihmisiä ympärillään osoittamalla keskustelun yleensä metsästyksen liittyväksi. Lisäksi, kuten kreivi Dufort de Cheverny arveli, kuningas toimi näin oman poliittisen strategiansa tähden. Louis XV on ollut siis hallitsijana tilanteen tasalla, ja ymmärtänyt miten hänen kuninkaana täytyy toimia. Toisaalta, on mahdollista, että kreivi Dufort de Cheverny itse on erehtynyt tulkinnassaan, ja Louis XV halusi keskustella metsästyksestä tai muista neutraaleista asioista, koska hänellä ei ollut intressiä hallita. Tätä tulkintaa tukee toisaalta Kreivi Dufort de Cheverny oma kommentti kuninkaan luonteesta: “Madame de Pompadour tunsikin kuninkaan luonteen täydellisesti: hän oli tylsistynyt kaikkeen ja häntä oli vaikea viihdyttää.”⁹² On kuitenkin liian jyrkkää esittää kuningas täysin tylsistyneenä kaikkeen, mukaan lukien kuninkaallisiin velvollisuuksiinsa. Kuninkaan tylsistymistä kannattaa tarkastella ennemminkin ihmisillä aika ajoin esiintyvänä inhimillisenä piirteenä. Tämän voisi myös tulkita olevan luonteen varauksellisuutta ja jopa laskelmoitua. Kreivi Dufort de Chevernyn kirjoitukset osoittavat myös sen, että kuningas vaistosi häntä kohtaan nousevan epäilyksen ja juonittelut:

Jannelista [...] oli tullut kuninkaan luottomies, ja kuningas oli antanut hänelle postitoimiston pääintendentin viran. Louis XV halusi tietää kaiken juonittelun, ja Jannelilla oli salainen toimisto, jossa kirjeet avattiin. Siellä työskenteli kuusi virkailijaa [...], toimisto oli salatussa paikassa ja sillä oli salainen sisäänkäynti. Päämotiivi oli löytää kotimaisia tai ulkomaisia kirjeitä, jotka todistaisivat juonittelusta valtiota vastaan. Kaikki koulutetut tiesivät tämän toimiston olemassaolosta, vaikka he eivät voineetkaan sitä todeta ”visuaalisesti”. Kirjeet olivat niin hyvin suljettu, että niihin ei jäänyt jälkiä avaamisesta. Sanottiin, että kuningas halusi hänelle kommentoitavan joka viikko kaikki miellyttävät anekdootit, jotka kirjeistä löydettiin [...]. Ne viihdyttivät kuningasta, mutta hän säilytti

⁹¹ “Aimable dans son intérieur, causant, et causant bien, personne n'animait plus la conversation que lui par la variété de ses questions. Le rôle du roi est difficile; il ne prend modèle sur personne, il est partout lui; on ne l'attaque jamais de questions, à moins que ce ne soit pour quelque chose du service. C'est donc à lui de faire tous les frais, et sur le genre qui lui plaît. Il ne peut parler que sciences et arts ou chasse; car s'il parlait de politique ou des personnes, chaque mot tirerait à conséquence. Aimant peu les sciences, quoiqu'il fût instruit, par goût ou par politique il ramenait toutes ses conversations sur la chasse du jour ou celle du lendemain.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèveœur 1909, 125.

⁹² “Madame de Pompadour connaissait parfaitement le caractère du roi, qui était blasé sur tout et fort difficile à amuser.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèveœur 1909, 260.

ehdottoman hienotunteisuuden niiden suhteen. Joka tapauksessa, työskennellessään ministeriensä parissa [...], hänen varma muistinsa muistutti häntä niiden ihmisten kohdalla, joita harkittiin siirrettäviksi, heidän anekdooteistaan. Hän rasti nimet yli itse, ja kuiva, tuntemattomasta syystä annettu kieltäytyminen johti ajattelemaan, että hän tiesi enemmän kuin halusi tuoda ilmi.⁹³

Louis XV otti siis kaikki keinot käyttöönsä, estääkseen hänen hallintonsa vastaisen vehkeilyn syntymisen. Tämän voi myös tulkita siten, että kuningas ei ollut täysin välinpitämätön, vaan hän oli aidosti huolissaan omasta hallintokaudestaan. Lisäksi sitaatti osoittaa Louis XV:n olleen itse se henkilö, joka päätti ministeriensä siirroista, osoittaen jälleen hänen päätäntävällään ja auktoriteetistaan.

2.3. *Les trois Louis*: kolme eri kuningasta, kolme eri aikaa

Lisäksi Louis XV onnistui ylläpitämään oman auktoriteettinsa hovissaan: verrattuna seuraajansa Louis XVI:n vaikeuksiin kontrolloida omia ministereitään tai hovimiehiä, Louis XV selkeästi onnistui paremmin. Louis XVI ei onnistunut luomaan ympärilleen kuninkaallista auktoriteettia, eli hänen alamaisensa eivät kunnioittaneet taikka pelänneet häntä. Tämä johti ministerit toimimaan oman mielensä mukaisesti ja he erosivat viroistaan lähes manianomaisesti. Louis XV:n aikana ministerit eivät voineet erota itse – ellei kuningas sallinut sitä sairauden takia. Louis XIV:n aikana oli vielä harvinaisempaa, että ministeri erosi itse. Sekä Louis XIV että Louis XV uskoivat kuninkaalliseen ylemmyyteen, eivätkä siksi suvainneet alaistensa niskurointia. Louis XVI:ltä puuttui tämä kyky astua varteenotettavan hallitsijan asemaan.⁹⁴ Vaikka tämä vertailu antaa jonkinlaista osviittaa siihen, miten eri tavoin kaikki nämä kolme kuningasta – Louis XIV, Louis XV ja Louis XVI – hallitsivat, on pidettävä mielessä, että kaikki hallitsijat toimivat omana aikanaan, eri lähtökohdista ja myös maan poliittinen tilanne on ollut erilainen. Unohtamatta sitäkään, että kukaan näistä hallitsijoista ei mitenkään voinut olla persoonaltaan tai mieleltään

⁹³“Jannel,[...] était devenu l'homme de confiance du roi, qui lui avait donné la place d'intendant général des postes. Louis XV aimait à savoir toutes les intrigues, et Jannel avait un bureau secret où l'on décachetait les lettres. Six commis y travaillaient, [...] le bureau était dans un lieu caché, avec une entrée secrète. L'objet premier était de découvrir dans les correspondances soit extérieures, soit intérieures, s'il ne se tramait rien contre l'Etat. Tous les gens instruits savaient l'existence du bureau, sans pouvoir rien dire "de visu". Les lettres étaient si bien recachetées qu'il ne restait aucune trace. Le roi, dit-on, voulait qu'on lui communiquât toutes les semaines les anecdotes plaisantes qu'on trouvait [...]. Il s'en amusait, mais était d'une discrétion impénétrable. Cependant, dans son travail avec les ministres, et surtout avec l'évêque Boyer qui avait la feuille des bénéfices, sa mémoire sûre lui rappelait des anecdotes sur les personnes qu'on lui présentait pour être placés. Il rayait les noms lui-même, et un refus sec et non motivé faisait juger qu'il en savait plus qu'il ne voulait en dire.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèvecoeur 1909, 365.

⁹⁴ Swann 2013, 66-67, 77.

täysin identtinen toisen kanssa. Jo pelkästään tämä vaikutti siihen, miten auktoritäärinen kukin oli luonteeltaan. Tätä tulkintaa tukee Swannin näkemys siitä, että kuninkaan luonteella, toiminnalla ja käyttäytymisellä oli paljon merkitystä siihen, millaiseen valoon hän joutui muiden silmissä.⁹⁵ Poussou'n mukaan koko 1700-lukua tai absolutistista monarkiaa ei voi tyrmätä täysin epäonnistuneeksi.⁹⁶ Vastaavasti kaikkia hallitsijoitakaan ei voi verrata täysin keskenään. Syynä ovat juuri lähtökohdat mistä kukakin kuningas oli aloittanut hallintonsa ja miten kukin oli osannut hallita.

Louis XIV:llä oli kiistatta erityislaatuinen kyky ja halu olla suuri monarkki ja yksinvaltiias. Näiden ominaisuuksien lisäksi hänen hallitus kautensa alkaessa hän sai haltuunsa valtion ja hallinnon, jotka olivat jo valmiiksi vakaat.⁹⁷ Tilanne oli hyvin eri, kun hän kuoli 1.9.1715. Hän jätti jälkeensä erittäin velkaantuneen valtion, jonka sisällä kuohui alkava uskonnollinen skisma ja jonka aristokratia oli poliittisesti turhautunut.⁹⁸ Kun Louis XV aloitti aktiivisena ja itsenäisenä kuninkaana kardinaali de Fleury'n kuoleman jälkeen, tilanne oli rauhoittunut kardinaalin ponnisteltua vakauttamaan levoton hallinnollinen ilmapiiri. Puolestaan se hallinnon tilanne, jonka Louis XVI peri, oli erittäin hankala. Hän joutui keskelle suuria haasteita, kuten kamppailun aristokratian kanssa, joka oli onnistunut palauttamaan vaateensa ohjata hallintoa (ja jonka Louis XIV oli onnistunut täysin tukahduttamaan, mutta Louis XV oli lopulta epäonnistunut pitämään kurissa) ja sitä kautta kuninkaallisen auktoriteetin palauttaminen oli vaikeaa.⁹⁹

Tämän lisäksi Ranskalla oli suuret paineet palauttaa arvovaltansa ja voimansa kansainvälisesti, sillä huono sotamenestys pitkin 1700-lukua oli heikentänyt Ranskan asemaa muihin valtioihin verrattuna. Tämän saavuttamiseksi Ranska rahoitti sodankäyntiään suuresti, mikä tiesi taloudellisia ongelmia jo velkaantuneelle valtiolle.¹⁰⁰ Voidaan myös huomioida, että Louis XV:n hallintokaudella ei ilmaantunut kansan kapinointia, toisin kuin Louis XVI aikana.¹⁰¹ Mutta tekeekö tämä seikka Louis XV:stä sen paremman hallitsijan kuin Louis XVI:n? On huomioitava, että nämä hallitsijat elivät eri aikoina, ja heidän toimintansa ja päätöksensä perustuvat eri lähtökohtiin – jotka eivät välttämättä olleet heistä itsestään mitenkään riippuvaisia. Lisäksi historiankirjoituksen väite, että vuosisatoja tarkasteltaessa 1700-luvulla Ranska olisi epäonnistunut tai ollut epävakaa on vääristynyt. On monia positiivisia asioita, jotka voi arvioida Louis XV hallinnon onnistumisiksi. Poussou'n mukaan 1700-luvulla onnistuttiin luomaan vihdoinkin

⁹⁵ Swann 1995, 45.

⁹⁶ Poussou 2013, 30.

⁹⁷ Poussou 2013, 30.

⁹⁸ Swann 2017, 139.

⁹⁹ Swann 1995, 52.

¹⁰⁰ Félix 2013, 117; Swann 1995, 52.

¹⁰¹ Poussou 2013, 30-31.

toimiva ja aito hallintoyhteisö, jonka ydin oli virkamiehet. Sen lisäksi Ranskan historiaa tarkasteltaessa satavuotisen sodan päättymisestä 1700-luvun loppuun, käy ilmi, että Louis XV:n hallintokausi ja Louis XVI:n hallintokauden alku olivat verrattain rauhallisia aikoja Ranskassa.¹⁰² Kaikista näistä syistä johtuen Louis XIV, Louis XV ja Louis XVI eivät ole verrattavissa keskenään, mutta vertailun kautta voi tuoda ilmi miten eri monarkit hallitsivat valtakuntaansa ja tarkastella niitä, unohtamatta niiden omaa kontekstia.

2.3. Kuninkaan merkitys *ancien régime* aikana

Yksi asia, jossa Louis XV poikkesi täysin edeltäjistään, oli hänen halunsa olla omien sotajoukkojensa johtaja rintamalla. Hän koki kuninkaalliseksi velvollisuudekseen olla rintamalla ja hän asettautui omasta tahdostaan joukkojen johtoon. Lisäksi hän halusi, että kruununprinssi saa jo varhain ymmärryksen sota-asioista ja tästä syystä myös kruununprinssi oli rintamalla mukana, vaikka se oli harvinaista. Louis XV oli ensimmäinen kuningas pitkään aikaan, joka otti mukaansa rintamalle kruununprinssin. Vastaavasti hän oli ensimmäinen kuningas pitkään aikaan, joka saavutti henkilökohtaisesti voiton englantilaisista suoraan rintamalla.¹⁰³ Tästä johtuikin Louis XV:n hallintokauden alkupuolella vallinnut (jonkinasteinen) tyytyväisyys kuninkaaseen kansan keskuudessa, ja mistä hyvästä häntä alettiin myös kutsua nimellä Louis *le bien-aimé*. Louis XV:n suosion voi perustella ajatuksella siitä, että kuninkaat ovat usein suosionsa huipulla silloin, kun he osaavat vedota kansan tunteisiin.¹⁰⁴ Ja mikä olisi tehnyt ranskalaiset onnellisemmiksi, kuin nuori monarkki osoittamassa kunniakkuutensa rintamalla ja tuomassa voiton Ranskalle.

Yksi harvoista asioista, mistä markiisi d'Argensonilla oli hyvää sanottavaa Louis XV:stä, liittyi hänen toimintaansa armeijassa. On selvää, että kuninkaan toimet sotajoukkojen johdossa nostivat Louis XV:n arvostusta markiisi d'Argensonin silmissä. Vuonna 1741 hän kirjoitti:

on selvää, että joukkomme ovat valmiita marssimaan Saksaan, ja julistamaan sodan Englannille. Me imartelemme kuningasta hänen mitä mahtavammista hankkeistaan ja kaikista mahtavimmasta valtakunnasta. Hänen majesteettinsa on kärsimätön saavuttamaan tämän hetken; hän on, niin sanotusti, nälän ajama.¹⁰⁵

¹⁰² Poussou 2013, 30-31.

¹⁰³ Nolhac 1928, 64; Mitford 2001, 55.

¹⁰⁴ Honkasalo, Jalagin, Junila ja Kurvinen 2014, 15.

¹⁰⁵ "Il est certain que tout se prépare pour l'entrée de nos armées en Allemagne, et pour déclarer la guerre à l'Angleterre. On flatte le roi des entreprises et du règne le plus glorieux. Sa Majesté a impatience de parvenir à ce moment; elle est, pour ainsi dire, pressée par la faim." Markiisi d'Argensonin muistelmät, 18.8.1741. Meyrac 1913, 78.

Lisäksi markiisi d'Argenson hän kirjoitti Voltairille Fontenoy¹⁰⁶ taistelun yhteydessä vuonna 1745: ”Voitonriemu on kaikista kaunein asia maailmassa, kauan eläköön Kuningas! Pistimiin kiinnitetty hatut nousevat ilmaan, kuningas kiittää sotilaitaan, vierailee sotalinnoituksissa ja kylissä... kaikki se ilo, kunnia, hellyys. Mutta kaiken tämän alla on ihmisveri, ihmisten jäänteet!”¹⁰⁷ Vaikka markiisi d'Argenson ei suoraan syytä itse kuningasta verenvuodatuksista, on silti tarpeen tuoda ilmi, että vaikka Louis XV piti kunniatehtäväänään lähteä rintamalle johtamaan joukkoja, hän silti yritti viimeiseen asti välttää Ranskaa joutumasta sotaan.¹⁰⁸ Markiisi d'Argenson oli jo vuosi ennen Fontenoy taistelua joutunut vastentahtoisesti myöntämään kuninkaan toiminnan rintamalla olevan kunnioitettavaa:

Kuningas on alkanut näyttäytyä joukkojensa johtajana. Täytyy myöntää, että tämä on hyvän maun mukaista. Hän vaikuttaa olleen holhouksen alaisena kardinaalin [Fleury] kuolemaan saakka. Armeijassa hän puhuu joukoilleen ja näyttäytyy huolehtivaisena, urheana, varovaisena, tarkkana, ahkerana ja ennen kaikkea hienovaraisena. Vielä ei tiedetä mitä tämä hienovaraisuus peittää alleen. Suunnitteleeko hän ministeriön vaihdosta, kun hän palaa.¹⁰⁹

Vaikka tämä kommentti osoittaa kuninkaan hyvistä piirteistä ja toiminnasta, tyylilleen ominaisesti markiisi d'Argenson jäi kuitenkin epäluuloiseksi kuninkaan mahdollisista taka-ajatuksista.

Bellin mukaan Ranskan kuningas oli *roi de guerre*, joka kirjallisen merkityksensä ”sodan kuningas” lisäksi oli paljon kompleksisempi termi, mikä meni syvälle vuosisatoja kestäneeseen kuninkaalliseen kulttuuriin ja perinteeseen. Sodankäynti hovin ohella oli kuninkaiden ja aristokratian merkittävin keino osoittaa arvonsa, sosiaalinen ylemmyytensä sekä osoittaa oikeutensa hallita. Tämä kaikki oli kietoutunut myös uskonnon ympärille, ajatuksena että kuningas ja aristokraatit suojelivat valtakuntaansa ja sen katolista kirkkoa, ja ennen kaikkea toivat sille loistoa ja kunniaa.¹¹⁰ Samoin tähän liittyi ajatus, että Ranskan kuningas oli saanut valtansa Jumalallisesta armosta.¹¹¹ Bellin mukaan Thomas Kaiserin esittämä teoria desakralisoinnista, eli

¹⁰⁶ Fontenoy taistelu vuonna 1745 oli osa Itävallan perimyssotaa.

¹⁰⁷ “Le triomphe est la plus belle chose du monde, les vive le Roi! les chapeaux en l'air au bout des baïonettes, les compliments du maître à ses guerriers, la visite des retranchements, des villages...., la joie, la gloire, la tendresse. Mais le plancher de tout cela est du sang humain, des lambeaux de chair humaine!” Markiisi d'Argenson Voltairille 1745. Lainattu teoksesta *Versailles et la cour de France. Louis XV et Madame de Pompadour*. Nohac 1928, 70.

¹⁰⁸ Swann 2017, 157.

¹⁰⁹ “Le roi a commencé de se montrer à la tête de ses armées. Il faut convenir que cette conduite est de bon goût. Il semblait avoir été en tutelle jusqu'à la mort de cardinal. A l'armée, il a paru attentif, brave, parlant à ses troupes, prudent, exact, laborieux, et surtout discret. On ne sait pas encore ce que couvre cette discretion. Est-ce un changement de ministere qu'il prepare à son retour.” Markiisi d'Argensonin muistelmat 30.6.1744. Meyrac 1913, 106-107.

¹¹⁰ Bell 2013, 157-158.

¹¹¹ Swann 2013, 18.

että Louis XV:n aikana kuninkaan hahmo alettiin siirtää pois tästä mallista ja että häntä ylistettiin rauhantekijänä olemisesta, on virheellinen. Vielä Louis XV aikana käsitys rintamalta kunnian kotiin tuovasta kuninkaasta oli yhä olennainen ja merkityksellinen, sillä hänen hallituskaudellaan Ranska oli erittäin usein sodassa.¹¹² Louis XV vei siis vielä pidemmälle ikivanhan konspetin *roi de guerresta* menemällä itse rintamalle sotimaan, osoittaen näin kunnioitusta kuninkaallista perinnettä kohtaan, sekä esittäytymällä kansan silmissä ryhdikkäänä ja suoraselkäisenä johtajana.

Desakralisointi on käsite, mitä muutkin historioitsijat, kuten Dale Van Kley, ovat käyttäneet 1700-luvun Ranskan historian tulkinnassa. Swann esittää Van Kleyn teorian desakralisoinnista, jonka mukaan ranskalaiset olisivat ilomielin missä tahansa vaiheessa vuosina 1715-1789 vaihtaneet Jumalan armosta annetun monarkian kansan valitsemaan monarkiaan. Swannin mukaan Van Kleyn teoria asettuu vahvasti vastaan joitakin muita tulkintoja, joiden mukaan ajatusta monarkian desakralisoinnista ei edes ollut olemassa 1700-luvulla.¹¹³ Tällaiset tulkinnat ovat vääristyneitä, sillä Ranskan vallankumouksen yhteydessä Ranskassa väistyttiin ajattelusta, että kuningas oli oikeutettu hallitsemaan Jumalan tahdosta – ja tämä oli vielä 1700-luvulla. On kuitenkin uskottavaa, että ihmiset eivät aktiivisesti tai yleisesti ajatelleet edes koko asiaa, tai osanneet edes kuvitella maailmaa ilman monarkiaa – edes vallankumouksen koittaessa. Myös Sutherlandin mukaan joidenkin historioitsijoiden keskuudessa ollut käsitys monarkian desakralisoinnista jo Louis XV:n hallintokaudella on liioiteltu. Hänen mukaansa on totta, että kunnioitus Louis XV:tä kohtaan laskee, ja että aikakauden poliisiraportit osoittavat kansalaisten ajatelleen olleen tekopyhää ylläpitää kuvaa Louis XV:stä kansan rakastamana Louis *le bien-aiména*, johtuen kuninkaan skandaalimaisesta yksityiselämästä ja poliittisesti epäkorrekteiksi katsotuiksi päätöksistä. Sutherland painottaa, että monarkia instituutiona, syvällä ranskalaisessa yhteiskunnassa, ei kadonnut mihinkään ennen vuoden 1789 vallankumousta. Vaikka siis tyytymättömyyttä silloiseen monarkiaan ilmeni, ihmiset korkeintaan ajattelivat, että uusi dynastia palauttaisi maahan tasapainon ja kansan kunnioituksen.¹¹⁴ Lisäksi Swannin mukaan 1770-luvulle tultaessa ihmiset, jotka kannattivat perustuslaillisen muutosten tekemistä kuninkaanvaltaan, olivat kasvattaneet kuilua perinteisen absoluuttisen monarkian kannattajien suhteen, tarkoittaen, että ihmiset edelleen uskoivat monarkiaan mutta absoluuttisen monarkian epäkohdat oli jo laajalti huomattu.¹¹⁵ Toisin sanoen ajatus Ranskasta ilman monarkiaa oli tuohon aikaan mahdoton. Sutherland kuitenkin puoltaa ajatusta desakralisoinnista Louis XV:n aikana, todeten sen olleen

¹¹² Bell 2013, 157-158.

¹¹³ Swann 2013, 15.

¹¹⁴ Sutherland 2003, 14.

¹¹⁵ Swann 2017, 219.

hidas prosessi, alkaen Louis XV:n epäonnistuneesta murhayrityksestä vuonna 1756 ja päättyen lopulta Louis XVI:n ja Marie Antoinetten mestaukseen.¹¹⁶

¹¹⁶ Sutherland 2003, 14, 152.

3. *Après moi, le déluge*

Kuuluisa fraasi *après moi, le déluge*, ”minun jälkeeni, vedenpaisumus”, on jäänyt elämään historiaan Louis XV:n lausahduksena, jossa kuningas alakuloisesti tiedostaa oman hallintokautensa aiheuttaneen ongelmia valtakunnalleen.¹¹⁷ Tämä luku selvittää Louis XV:n hallintokauden epäkohtia, alkaen kuninkaan henkilökohtaisesta maineesta ja hänen yksityiselämänsä aiheuttamista skandaaleista, koska näillä tekijöillä oli lopulta suuri vaikutus siihen, miten yhteiskunta alkoi suhtautua kuninkaaseen ja sitä myötä absoluuttiseen monarkiaan. Lisäksi luku käsittelee muita absoluuttisen monarkian ja Louis XV:n hallintokauden ongelmia, kuten sota-ajan verotusta sekä ministerien ja parlamentin kontrollointia. Tämä luku osoittaa kuinka vaikeassa tilanteessa Louis XV oli hallitessaan, sillä niin Ranskan omat sisäiset kriisit kuin ulkoiset tekijät, kuten sodat ja suhteet muihin valtioihin, vaikuttivat omalta osaltaan Louis XV:n vaikeutta hallita Ranskaa vakaasti ja yhtä ylväästi kuin Louis XIV. Tässä luvussa siis tarkastellaan pääasiallisesti niitä asioita, jotka voi lukea Louis XV:n hallintokauden epäonnistumiksi. Haluan painottaa, että Louis XV:n hallintokautta ei voida verrata suoraan Louis XIV:n hallintokauteen, sillä nämä kaksi monarkkia elivät eri aikakausina, eri tilanteissa, eri ongelmien parissa ja erityisesti jatkuvasti muuttuvassa ja ennen kaikkea modernisoituvassa maailmassa. Koska päätökset ovat tyypillisesti vahvasti sidottuja aikaan ja olosuhteisiin, ja tehdään olemassa olevien tietojen perusteella, voi olla lähes mahdotonta osoittaa, että Louis XIV olisi Louis XV:n asemassa pystynyt tekemään parempia päätöksiä.

3.1. Louis XV ja maine

Kuten luku 2 osoittaa, Louis XV:llä oli hallintokaudellaan onnistumisia ja hänellä oli hallintokautensa alkuvaiheessa vielä hyvä maine ja kansalla suuret odotukset, koska Goochin mukaan kansalaiset kaipasivat muutosta edelliseen ajanjaksoon, joka oli ollut täynnä sotaa, sotilaallisia katastrofeja ja kovia veroja.¹¹⁸ Tämän Goochin näkemyksen pohjalta herää kysymys, että jos Louis XIV ei ollutkaan onnistunut pitämään kansaa tyytyväisenä, miksi Louis XV on se, johon kohdistuu niin kovaa kritiikkiä? Swannin mukaan Louis XV muistetaan pääsääntöisesti epäonnistuneena kuninkaana. Tämä kietoutuu olennaisesti hänen maineeseensa, mikä vain

¹¹⁷ Sonenscher 2007, 1. Alun perin fraasin sanoi oletettavasti Madame de Pompadour, ja se kuului: *après nous, le déluge*, ”meidän jälkeemme, vedenpaisumus”.

¹¹⁸ Gooch 1956, 246.

huononi hänen hallintokautensa edetessä. Maineeseen vaikuttivat kuninkaan henkilökohtaiset valinnat yksityiselämässään, mutta eniten huonon maineen loi hänen hallintonsa.¹¹⁹ Maineella oli 1700-luvun ranskalaisessa yhteiskunnassa hyvin tärkeä merkitys ja pitkät perinteet. Ranskalainen ihannearvo koulutetuille miehille ja naisille oli *honnêteté*, sivistyneen käyttäytymisen omaaminen ja *politesse*, sosialisoinnissa kevytmielisyyden ja flirttailun sisäistäminen.¹²⁰ Näiden arvojen mukaisesti korkea-arvoisilta henkilöiltä odotettiin tietynlaista käyttäytymistä.¹²¹ *Honnête homme* oli termi mitä käytettiin henkilöstä, joka asetti mieskäyttäytymiselle tietynasteisen riman tai standardin. Tämä malli pysyi Ranskassa samana aina *ancien régime*n päättymiseen saakka.¹²²

Louis XV sai aikalaisiltaan paljon kritiikkiä liittyen hänen säädyttömyyteensä. Tahran hänen maineeseensa aiheutti erityisesti hänen yksityinen bordellinsa Parc aux Cerfissä, Versailles'n laitamilla.¹²³ Kritiikki Louis XV:tä kohtaan oli kaksinaismoralistista ja kohtuutonta, koska Swannin mukaan on todennäköistä, että Louis XV:n toiminta ei ollut yhtään sen säädyttömämpää kuin Henri IV:n tai nuoren Louis XIV:n. Versailles'n, hovin ja Ranskan kuninkaiden historiaan kietoutui olennaisesti syrjähyppy ja näin ollen hallitsijasta tai tämän moraalista riippumatta oli harvinaista, että Versailles oli pitkää aikaa ilman mitään suhdeskandaalia.¹²⁴ Kaksinaismoralismista kertoo sekin, että kuninkaan säädyttömyyttä ei suvaittu, mutta muiden aatelisten kohdalla se oli hyväksyttyä.¹²⁵ Tämän lisäksi jotkin hovihenkilöt kokivat asiakseen yrittää valaista kuningasta tämän moraalittomuudesta, vaikka riskinä saattoi olla hovista karkottaminen. Tällainen toiminta nähtiin kunniakkaana ja se perustuu aikakauden käsitykseen *honnêteté*stä. Louis XV suhtautui usein naisseikkailuistaan saamiinsa saarnoihin huumorintajuisesti, mutta hän ei itsevaltiana kuninkaana sietänyt mitä tahansa loukkauksia.¹²⁶

Swannin mukaan Louis XV:n suurin kompastuskivi oli uskoa olevansa oikeutettu yksityiselämään, ja siten hänen oma käyttäytymisensä oli avainasemassa hänen ajautumisessaan huonoon valoon. Louis XV:n maine alkoi kärsiä ottaessaan ensin viralliseksi rakastajattarekseen porvaristaustaisen Madame de Pompadourin, toisena Parc aux Cerfs -skandaali, ja kolmantena ja pahimpana oli ”korkeatasoisen” kurtisaanin, Madame du Barryn, nimittäminen viralliseksi rakastajattareksi. Tämä katsottiin monarkian perinteiden ja kruunun häväistyksi ja juoruilu kuninkaan piittaamattomuudesta ja kyvyttömyydestä hoitaa tehtäviään kiihtyi.¹²⁷ Juoruilu oli

¹¹⁹ Swann 1995, 45-46

¹²⁰ Vila 2007, 15, 19.

¹²¹ Vila 2007, 18-19.

¹²² Vila 2007, 15.

¹²³ Swann 1995, 45.

¹²⁴ Gooch 1956, 94-95; Swann 2017, 207, 348.

¹²⁵ Swann 1995, 45.

¹²⁶ Swann 2017, 348.

¹²⁷ Swann 1995, 45-46; Swann 2017, 207.

olennainen osa 1700-luvun hovikulttuuria, mistä johtuen kuninkaan yksityiselämästä juoruaminen ei ole mitenkään kummastuttavaa, etenekin kun ottaa huomioon hänen olleen koko Ranskan julkisin henkilö. Mielenkiintoisen kääntein kuitenkin tekee se, että vaikka kuninkaan maine oli tahrautunut hänen suhdeskandaaleistaan, silti hovineidot kilpailivat hänen huomiostaan ja toivoivat pääsevänsä tämän rakastajattareksi. Kuninkaalla oli lukuisia rakastajattaria, mutta vain harva sai tittelin *maitresse-en-tître*¹²⁸. Juoruilun lisäksi toinen hyvin tyypillinen piirre hovihenkilöiden keskuudessa – myös ministerien – oli juonittelu, ja monet potentiaaliset kuninkaan rakastajattaret tekivätkin virheen yrittäessään syrjäyttää kuninkaan virallisen rakastajattaren Madame de Pompadourin. Kaikki nämä yritykset päättyivät heidän karkottamiinsa.¹²⁹

Maine oli auttamattomasti osa myös kuninkaan hallinnollista ja poliittista toimintaa. Koko ulkopoliittikka kietoutui vanhoihin perinteisiin pohjautuvana, eli dynastia sekä maine ja kunnia tulivat kaiken edellä. Monarkin itsensä tuli omata *gloire*, eli kunnia ja hyvä maine, ollakseen poliittisesti uskottava. Scottin mukaan nämä ihanteet perustuivat lähinnä Louis XIV:n saavutuksiin, mutta Louis XV ja XVI eivät pystyneet ylläpitämään niitä ollessaan monarkki.¹³⁰ Ranska oli vielä 1700-luvulla Euroopan yksi mahtavimmista valtioista, mistä johtui myös sen tarve säilyttää maineensa mahtavana ja varteenotettavana valtiona ja monarkiana. Scottin mukaan kreivi de Broglie kirjoitusten valossa Ranska menetti seitsenvuotisen sodan jälkeen päivittäin painoarvoaan Euroopassa ja siitä johtuen kuningas koki velvollisuudekseen pysäyttää tämä kehityskulku.¹³¹ Näin syntyi Louis XV:n salainen politiikka, *secret du roi*, joka oli hänen pitämä yksityinen diplomaattinen verkosto, jolla oli erilaisia ulottuvuuksia, ja joiden rooli korostui eri aikoina eri tavoin. *Secret du roi* sai alkunsa alun perin dynastisista lähtökohdista, tarkoituksenaan edistää kuninkaan serkun, Contin prinssin, mahdollisuuksia päästä Puolan hallitsijaksi. Toinen syy sen perustamiselle oli ylläpitää Ranskan niin sanottu *barrière de l'est*, Ranskan sopimus Ruotsin, Puola-Liettuan ja Osmanivaltakunnan kanssa, pyrkimyksenä estää Venäjän laajentuminen Länsi-Eurooppaan.¹³² Kolmas syy *secret du roin* perustamiselle oli kuninkaan halu olla enemmän osana poliittista päätöksentekoa ja saada informaatiota muilta kuin omilta ministereiltään. Scottin mukaan tähän kulminoituu Louis XV:n kardinaali de Fleurylta saaman koulutuksen ja holhouksen merkittävyys, ja siten myös halu olla kuin edeltäjänsä Louis XIV.¹³³ Tämän voi myös tulkita

¹²⁸ Kuninkaan virallinen rakastajatar.

¹²⁹ Swann 2017, 207.

¹³⁰ Scott 2013, 194.

¹³¹ Scott 2013, 198.

¹³² Scott 2013, 197-198.

¹³³ Scott 2013, 197.

kuninkaan pettymyksenä omiin saavutuksiinsa kuninkaana ja epätoivoisena yrityksenä pelastaa oma hallituskautensa. Vastaavasti Louis XV:n toiminnan tällä saralla voi tulkita positiivisesti, sillä hän selkeästi tunsi velvollisuudentunnetta hoitaa kuninkaan tehtäviään ja halusi yltää edeltäjänsä tasolle hallitsijana. Scottin tulkinta tukee omaani, sillä hänen mukaansa ei ole väliä, miten *secret du roi* onnistui päämäärissään palauttaa Ranskan menetettyä kansainvälistä arvostusta tai muissa diplomaattisuhteissaan tai sopimuksissaan. Väliä on sillä, mikä idea oli *secret du roin* perustamisen takana, ja Scottin mukaan tämä osoittaa Louis XV:n olleen perillä valtionsa ahdingosta ja ajatuksesta, että hän arveli salaisen kuninkaallisen diplomatiansa olevan ratkaisu ongelmiin.¹³⁴ *Secret du roi*:n kohdalla Gooch on vakuuttunut siitä, että Louis XV oli älykäs ja aidosti kiinnostunut ulkopolitiikasta. Hänen mukaansa salainen diplomaattiverkosto kaatui kuninkaan omaan pelkoon sen paljastumisesta sekä siihen, että juuri sen salaisen aspektin takia se oli tuomittu epäonnistumaan, koska sille ei ollut annettu laillista ja julkista hyväksyntää. Goochin mukaan *secret du roi* paljastui lopulta vasta vuosisata sen aloittamisen jälkeen.¹³⁵ Tästä voi tulkita, että Louis XV:n aikalaisilla ei ollut aavistustakaan kuninkaan toimista yrittää parantaa Ranskan hegemonista asemaa tai poliittisia suhteita muihin maihin. Näin ollen tämä on voinut olla yksi tekijä selittämään, miksi kuninkaan arvostus laski, ja miksi häntä pidettiin laiskana tai aikaansaamattomana kuninkaana.

3.2. Louis XV ja kysymys Ranskan sisä- ja ulkopolitiikasta

Secret du roi piti sisällään lähes kolmenkymmenen vuoden ajan kuninkaan epävirallisen diplomaattisuhteiden politiikan, mikä monilta kohdilta erosi Ranskan virallisista poliittisista linjauksista.¹³⁶ Popkinin mukaan Louis XV kuten myös Louis XVI epäonnistuivat pitämään hallintonsa vakaalla pohjalla. Historioitsija Munro Pricen mukaan näiden kahden kuninkaan epäonnistumiset hallitsijoina juontavat juurensa heidän traumaattiseen lapsuuteensa, mikä johti heidän molempien kohdallaan krooniseksi kyvyttömyydeksi tehdä päätöksiä, vaikeuttaen siten vakaata hallintoa.¹³⁷ Tämä esimerkki osoittaa selkeästi, kuinka paljon ihmisten omat henkilökohtaiset kokemukset voivat vaikuttaa heidän toimintatapoihinsa.

¹³⁴ Scott 2013, 198.

¹³⁵ Gooch 1956, 204.

¹³⁶ Swann 2017, 145-146.

¹³⁷ Price 2004, 4. Sekä Louis XV että Louis XVI menettivät lähimmät sukulaisensa hyvin nuorina.

Louis XV:n ja Louis XVI:n hallintojen suurimmaksi ongelmaksi koitui verotukseen liittyvä byrokratia. Veronkeruusysteemi oli hyvin sekasortoinen ja korruptoitunut. Valtio myi korkearvoisille maanomistajille oikeuksia kerätä veroja, sen sijaan että se olisi panostanut ammattimaisiin ja kuninkaalle suoraan vastuussa oleviin virkamiehiin. Maanomistajat, kenellä oli oikeus kerätä veroja, vyöryttivät työn omille alaisilleen, jotka puolestaan lähettivät keräämistään veroista hoviin niin vähän kuin oli vain mahdollista. Vaikka jotkut ministerit huomasivat tämän verotukseen liittyvän epäkohdan, oli jo liian myöhäistä päästä irti oravanpyörästä: ongelmaan oli vaikeaa löytää ratkaisua lakisääteisten uudistusten kautta, sillä veronkerääjät pitivät tiukasti kiinni valtiolta ostamistaan viroista, eikä puolestaan valtiolla olisi ollut resursseja selvittää ilman heitä. Tämä oravanpyörä johti valtion krooniseen rahapulaan ja velkaantumiseen sen tukeutuessa yhä enemmän lainoihin kulujensa kattamiseksi. Popkinin mukaan monarkia ajautui yhä syvemmälle velkoihinsa jopa aikoina, kun valtakunnan talous kasvoi. Näistä syistä johtuen Popkinin mukaan absoluuttisen monarkian suurimmat epäkohdat olivat kyvyttömyys uudistaa ja hallita omaa byrokratiaansa ja siten myös estää pienempien, paikallisten instituutioiden protestit kruunun päätöksiä kohtaan. Toisin sanoen provinseissa asuvilla suurtilallisilla ja aatellisilla oli yllättävän paljon mahdollisuuksia asettua kruunua vastaan, koska monarkia oli heistä riippuvainen. Näin ollen Popkinin näkemys, että Ranskan monarkia oli vain oletetusti absoluuttinen, on relevantti.¹³⁸

Popkinin lisäksi myös Swann on pohtinut absolutismin merkitystä Louis XV:n hallintokaudella. Hänen mielestään Louis XV:stä ei voi esittää yksinkertaista kuvaa vahvana ja itsenäisenä kuninkaana. Louis XV:n kohdalla on huomioitava se, että monet merkittävät valtionpäätökset tehtiin todennäköisesti hänen nimissään tai hän antoi niille hiljaisen suostumuksensa. On tärkeää havaita Louis XV:n hallinnon todellisuus ja ymmärtää eri tekijöiden vaikutus kuninkaaseen: kuninkaan perhe, ministeriö, hovi ja ennen kaikkea Madame de Pompadourin rooli kuninkaan luotettuna, vaikuttivat kuninkaan mielipiteisiin ja päätöksiin hyvin suurella mittakaavassa. Siksi Swannin mukaan Louis XV:n asettaminen tarkasti absoluuttisen monarkian kontekstiin on vaikeaa.¹³⁹ Käyttämässäni alkuperäislähteissä löytyy myös kohtia, jossa tuodaan ilmi kuninkaan riippuvuus neuvonantajistaan. Markiisi d'Argenson kirjoitti 24.7.1740: ”kuningas kuuntelee mielipiteitä liittyen kaikkeen mitä täytyy tehdä, ja valitsee kaikista niistä sopivimman [...]. Hänen majesteettinsa päätti antaa kardinaalin [Fleury] tehdä [päätökset]”¹⁴⁰ ja

¹³⁸ Popkin 2006, 27.

¹³⁹ Swann 2017, 145. Madame de Pompadour pysyi kuninkaan vierellä lähes 20 vuoden ajan, kuolemaansa saakka vuonna 1764. Vuosien saatossa Madame de Pompadourin poliittinen valta kasvoi, ja se näkyi erityisesti ministerien nimityksissä.

¹⁴⁰ “Le roi écoute les avis sur chaque chose à faire, et se décide pour le plus commode. [...] Sa Majesté a résolu de laisser faire le cardinal.” Markiisi d'Argensonin muistelmat, 24.7.1740. Meyrac 1913, 70.

neljä päivää myöhemmin: “kuningas on alisteinen kardinaalille enemmän kuin koskaan.”¹⁴¹ Vastaavasti kreivi Dufort de Chevernyn maininta Madame de Pompadourista hallitsemassa kaikkea ja herttua de Choiseulin olevan ”kaikkivoipa”, viittaavat Louis XV:n jakaneen päätöksentekoa hyvin suuressa määrin luotetuille henkilöilleen.¹⁴² Lisäksi herttua de Croÿn mielestä kuninkaalta puuttui viimeisen sanan puute ja hän ei osannut hyödyntää asemaa, mikä hänelle oli annettu.¹⁴³ Näiden aikalaiskirjoitusten ja Popkinin ja Swannin teorioiden perusteella voidaan todeta, että kuningas ei enää hallinnut täysin absoluuttisesti.

Swann puoltaa Popkinin näkemystä myös Ranskan valtion ongelmista verotuksen kanssa, ja toteaa myös itse vallankumouksella olleen syynsä verotuksellisissa asioissa, samoin kuten sillä, että Ranskan sotilaallinen mahti alkoi laskea vuoden 1750 jälkeen.¹⁴⁴ Pierre de Nolhacin mukaan Louis XV:n hallinnon sotilaallinen mahti oli heikentynyt jo aikaisemmin ja sen takia luvussa 2 mainittu Fontenoy'n taistelun voitto vuonna 1745 oli Ranskalle erityisen tärkeä, sillä se palautti sille sen kovasti tarvitsema arvovaltaa.¹⁴⁵ Ranskan mittavat sotatoimet ja verotuksen ongelmat johtivat Ranskan valtionkassan vararikkoon. Vuonna 1741 markiisi d'Argenson kirjoitti tilanteesta:

taloudellinen tilanne on valitettava. Kuningas on pakotettu, rahan puutteesta, lopettamaan matkansa Fontainebleu'heen, Compiègneen, Choisyyn ja jopa La Muetteen. Ei ole ikinä ollut esimerkkiä tällaisesta tilanteesta, kuten ei siitäkään, miten on kehdattu aloittaa yhtä pitkäkestoinen ja kallis sota tällaisissa olosuhteissa.¹⁴⁶

Markiisi d'Argenson viittasi vuonna 1740 alkaneeseen Itävallan perimyssotaan, ja kuten hän toteaa, Ranska oli jälleen sodan takia suurissa rahallisissa vaikeuksissa. 1700-luvun puoliväli oli hyvin sotaisaa aikaa, ja Ranska oli lähes joka vuosi osallisena jossakin sodassa. Kuten on jo tullut osoitetuksi, Ranskalla oli paine säilyttää asemansa mahtavana valtiona Euroopassa, ja erityisesti sen pahimpien kilpailijoiden edessä. Tästä syystä sodankäynnistä ja armeijan ylläpidosta tuli

¹⁴¹ “Le roi est subjugué plus que jamais par le cardinal.” Markiisi d'Argensonin muistelmat, 28.7.1740. Meyrac 1913, 71.

¹⁴² ”Je courus chez madame de Pompadour; elle gouvernait tout et me traitait fort bien.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèveœur 1909, 280; “[...] j'en parlai au duc de Choiseul, tout-puissant alors.” Kreivi Dufort de Chevernyn muistelmat. Crèveœur 1909, 258.

¹⁴³ “C'était un manque de parole total du Roi, qui otait ce qu'il avait donné.” Herttua de Croÿn päiväkirja, 21.4.1759. Grouchy, Cottin 1906, 473.

¹⁴⁴ Swann 2001, 154.

¹⁴⁵ Nolhac 1928, 70.

¹⁴⁶ “La situation des finances est déplorable. Le roi est obligé, faute d'argent, de renoncer aux voyages de Fontainebleu, de Compiègne, de Choisy, même à celui de la Muette. On n'a jamais vu d'exemple de pareille punerie, ni comment on ose commencer une guerre durable et coûteuse sous de tels auspices.” Markiisi d'Argensonin muistelmat, 17.1.1741. Meyrac 1913, 77.

Ranskan suurin rahallinen menoerä.¹⁴⁷ Tämä ei yksinomaan ollut Louis XV:n hallinnon ongelma, sillä jo Louis XIV:n hallitessa armeijaan ja sodankäyntiin syötettiin liikaa rahaa. Louis XV:n ja Louis XVI:n hallintokausien aikaan monarkit yrittivät turhaan pelastaa valtiota pitkittyneen vararikon partaalta ja tutkijoiden mukaan vain yhtä kyvykäs hallitsija kuin Louis XIV olisi voinut hallita maata vakaasti taloudellisesta tilanteesta huolimatta.¹⁴⁸ Tällaiseen näkemykseen tai tulkintaan tulee suhtautua varovaisesti: tämä väite on spekulatiota, ja sitä on mahdotonta osoittaa todeksi. On oletettavaa, kuten historioitsijat ovat esittäneet, että Louis XIV omasi mahtavan johtajan taidot, ja hänen seuraajansa eivät tässä mielessä yltäneet samalle tasolle.¹⁴⁹ Se ei kuitenkaan takaa, että hänet asetettuna samaan aikaan, paikkaan ja tilanteisiin kuin seuraajansa, hän olisi oikeasti pystynyt pitämään Ranskan vakaana tai jopa ongelmattomana.

Ranskalle tärkeä suurvalta-asema alkoi muodostua hankalaksi ylläpitää Louis XV:n aikana. Hänen hallintokautensa edetessä se oli jo lyhyessä ajassa kaukana Louis XIV:n luomasta mahtavasta suurvallasta, vaikka Ranska säilytti aseman yhtenä johtavana kuningaskuntana ja oli yksi väkirikkein maa Euroopassa.¹⁵⁰ Vielä 1700-luvun alussa muu Eurooppa otti mallia Ranskan absoluuttisesta monarkiasta, mutta Scottin mukaan aikalaiset huomasivat Ranskan ajautumisen pahaenteisesti pois hegemonisesta vallastaan.¹⁵¹ Ulkoministeriössä työskentelevä Gérard de Rayneval totesi tilanteesta, että Ranska

ei enää omannut voimaa tai voimavaroja. Kateus, joka oli inspiroinut muita hoveja olemaan Ranskan kaltainen, oli muuttunut halveksunnaksi. Hallitus Versailles'ssa oli menettänyt maineensa ja vaikutusvaltansa muihin hallituksiin. Aikaisemmin eurooppalaisen politiikan keskus, siitä oli tullut passiivinen sivustakatsoja, jonka hyväksyntä tai paheksunta ei enää merkinnyt mitään.¹⁵²

Tämä sitaatti vahvistaa käsitystä 1700-luvun maineen tärkeydestä, ja tässä tapauksessa siitä häpeästä mihin Ranskan kerran niin suuri monarkia oli joutunut. Iso osa ongelmaa oli, että monarkia oli kykenemätön sopeutumaan muuttuvan yhteiskunnan ja kansan tarpeisiin.¹⁵³ Tämä kommentti ei ollut ainutlaatuinen, sillä yksi Ranskan ulkoministereistä, kreivi de Praslin, totesi

¹⁴⁷ Félix 2001, 31-32.

¹⁴⁸ Gooch 1956, 28, 77; Doyle 2001, 193; Popkin 2006, 27.

¹⁴⁹ Popkin 2006, 27; Scott 2013, 189; Gooch 1956, 77.

¹⁵⁰ Popkin 2006, 25.

¹⁵¹ Scott 2013, 189.

¹⁵² “[France] no longer possessed either strength or resources. The envy that had hitherto inspired the policies of other courts towards France had generated into contempt. The government at Versailles had lost its reputation and its influence over other governments. Instead of being, as formerly, the hub of European politics, it became a passive spectator, whose approval or disapproval no longer counted for anything.” Lainattu artikkelista “A model of conduct from the age of chivalry? Honour, international decline and the end of the Bourbon monarchy”. Scott 2013, 189.

¹⁵³ Popkin 2006, 25.

seitsenvuotisen sodan rauhansopimuksen jälkeen, että ”Ranskan mahti oli niin heikentynyt ja sen voimavarat niin kulutetut, että Ranska olisi pian ’kakkostason valtio’”¹⁵⁴ Ottaen huomioon, että Bourbon-hovin, ulkoministeriön ja sota-aateliston mentaliteetit pohjautuivat pitkän perinteen omaavaan ranskalaiseen ajatteluun heidän mantereisesta hegemoniastaan, seitsenvuotisen sodan menetykset nimenomaan maineen ja kunnian tasolla ovat täytyneet olla iso shokki tälle väestöryhmälle. Ajattelusta antaa vielä suuremmin esimerkin Ranskan silloisen ulkoministerin, kardinaali de Bernisin, antama julistus seitsenvuotisen sodan alkaessa, hänen todeten, että Ranska tähtäsi ”pelaamaan ylemmyyden roolia, joka sopii sen pitkään ikään, arvoon ja mahtavuuteen.”¹⁵⁵

Scottin mukaan aikalaiset näkivät Ranskan rappeutumisen väistämättömänä ja Kaiserin mukaan Ranskassa muodostui yleinen epäluuloisuus monarkiaa kohtaa, johtuen sen epäonnistuneista sodista ja erityisesti sen liitosta perinteisen vihollisen, Itävallan kanssa.¹⁵⁶ Seitsenvuotisen sodan surkea sotilaallinen menestys ja Ranskan johtoaseman menettäminen liitettiin suoraan olevan liiton syytä. Eniten tunteita kuumensi ajattelu, että liitto edusti kansallisten intressien pettämistä. Kaiserin mukaan ei ole kuitenkaan syytä epäillä, että Louis XV olisi tieteen tahtoen tarkoittanut näin käyvän, mutta hän oli vähintään suvainnut tällaisen tilanteen syntymisen.¹⁵⁷ Scott on samoilla linjoilla Kaiserin näkemysten kanssa siitä, että syyt Ranskan aseman ja valtion itsensä rappeutumiseen johtuivat vahvasti seitsenvuotisen sodan menetyksistä. Scott myös puntaroi mahdollisuutta, että hidas hegemonian menetys alkoi tapahtua jo paljon aikaisemmin kuin Louis XV:n aikana – eli Louis XIV:n vielä hallitessa. Lisäksi on huomioitava muut tekijät Euroopan pelikentällä. Erityisesti Britannia, Preussi ja Venäjä olivat pystyneet luomaan sellaiset sotavoimat, mihin Ranska ei pystynyt vastata.¹⁵⁸ Näin ollen voi tulkita, että tilanne oli väistämättä kehittymässä siihen suuntaan, että Ranska ei tulisi pystymään pitämään yllä hegemoniaansa, hallitsijasta riippumatta.

Kilpailun kohdistuessa yhä enemmän merille Ranska ei pystynyt tasapainoilemaan sekä meri- että jalkavoimien varustamisessa, koska sen resurssit eivät millään riittäneet kumpaankaan. Siten se jäi puoliteholla rahoittamaan kumpaakin, ja Scottin sanojen mukaan Ranska kamppaili oman mantereisen menneisyytensä ja globaalien, merille suuntautuvan tulevaisuuden välissä.¹⁵⁹

¹⁵⁴”So reduced was French power and so overstretched were its resources, it might soon slip into the ranks of second-class states.” Lainattu artikkelista “A model of conduct from the age of chivalry? Honour, international decline and the end of the Bourbon monarchy”. Scott 2013, 189.

¹⁵⁵ ”[France aimed] to play in Europe that superior role which suits its seniority, its dignity and its grandeur.” Lainattu artikkelista “A model of conduct from the age of chivalry? Honour, international decline and the end of the Bourbon monarchy”. Scott 2013, 190-191.

¹⁵⁶ Scott 2013, 189; Kaiser 2013, 169.

¹⁵⁷ Kaiser 2013, 169.

¹⁵⁸ Scott 2013, 189.

¹⁵⁹ Scott 2013, 191.

Taloudellisista ongelmista ja vararikosta, ja hegemonisen maineensa menettämisestä huolimatta Ranska oli vallankumouksen syttyessä maailman mahtavin valtio taloudellisesti; sen bruttokansantuote oli kolme tai neljä kertaa isompi kuin Britannian. Tämä kaikki johtui Ranskan maatalouden merkittävydestä, vaikka sitä onkin kutsuttu kehityksestä jälkeenjääneeksi ja heikommaksi kuin muiden Euroopan mahtivaltioiden.¹⁶⁰ Todellisuudessa Ranska menestyi maana, vaikka Louis XV:n hallintokaudella oli omat ongelmansa. Väestön kasvu, maatalouden muuttuminen entistä tuottavammaksi ja Ranskan muodostuminen merkittäväksi teollisuusmaaksi vaikuttivat koko maan menestykseen.¹⁶¹ Kaikesta potentiaalistaan huolimatta Ranska ei pystynyt pääsemään irti pahimmasta oravanpyörästään, verotuksesta. Louis XV:n hallintokauden suurimmat ongelmat olivat koko ajan verotuksellisissa asioissa sekä valtionkassan rahojen väärinkäyttämässä. Tilanteelle ei tehty mitään, vaan rahan käyttöä jatkettiin samaan malliin kuin aina ennenkin, ja seuraavan vuoden rahat oli jo käytetty ennen kuin se ehti edes alkaa. Näin ollen valtionvelka kasvoi kasvamistaan.¹⁶² Herttua de Croÿn listaus Louis XV:n hallinnon epäkohdista vuonna 1759 osoittaa valtakunnan sekasortoisen tilan:

Eläkkeet, menojen ylivoimainen ylitys tuloihin nähden, pelot liittyen parlamenttiin; se, että Besançon oli juuri karkotettu estäessään kaupunkiverojen keräämisen; muut parlamentaarikot ovat järjestelemässä salaliittoa keskenään; kuningas nähdessään sisäisen auktoriteettinsa heikentyneen, johti hänet haluamaan välttyä epäsuosiolta, mistä johtuen hänen hyvä sydämensä esti häntä tukemasta verojen lisäämistä; vanhat lainat jäivät maksamatta, ja kaikki varat oli käytetty suurin piirtein kaksi vuotta etukäteen, jopa sellaiset varat, jotka olivat viimeinen resurssi maksaa pois armeijan laina [...].¹⁶³

Herttuan kuvaus todistaa valtionkassan maksukyvyttömyydestä, mutta myös hyvin todellisesta ongelmasta, mikä kuninkaalla oli parlamentin kanssa, ja jota luku 3.5. tarkastelee enemmän. Lisäksi herttua de Croÿ toteaa kirjaimellisesti, että Louis XV itse ymmärsi auktoriteettinsa olevan heikko valtakunnassaan. Herttuan kuvaus Louis XV:stä hyväsydämisenä on hänen oma henkilökohtainen näkemyksensä kuninkaasta, koska hän oli lähes päivittäin tekemisissä tämän kanssa, eikä sitä näin ollen voi pitää yleispätevänä kuvauksena Louis XV:stä.¹⁶⁴ Vastaavasti

¹⁶⁰ Félix 2001, 19.

¹⁶¹ Mermier 2000, 59.

¹⁶² Popkin 2006, 27.

¹⁶³ “La retraite, l'excédent prodigieux des dépenses sur les recettes, la peur que l'on avait des Parlements, celui de Besançon venant d'être exilé pour avoir empêché de force la levée de la taxe sur les villes, et tous les autres Parlements faisant cabale ensemble, le Roi, voyant son autorité du dedans affaiblie, voulant éviter le bruit, son bon cœur l'empêchant de consentir à mettre des impôts, les anciens emprunts ne se remplissant pas, et tout étant mangé deux ans environ d'avance, même les recettes générales qui étaient la dernière ressource qui restait pour payer le prêt des troupes [...].” Herttua de Croÿn päiväkirja, 1759. Grouchy, Cottin 1906, 453.

¹⁶⁴ Grouchy, Cottin 1906, XLVII.

sitaatti osoittaa, että Louis XV ei tukenut verojen lisäämistä, koska pelkäsi sen ajavan hänet vielä enemmän epäsuosiin. Näin ollen hän ei ajatellut asioiden kokonaisuutta, vaan omaa itsekästä etuaan. Ranskan vaikeuksia valtionkassan vararikon kanssa ei siis kyetty ratkaisemaan, ja vasta vajaa 20 vuotta ennen vallankumousta, Louis XV:n hallintokauden lopulla, Ranskan hallinto yritti saada aikaan uudistuksia, joiden tarkoitus oli hävittää pelko valtionkassan vararikosta, mutta uudistukset eivät olleet riittäviä tai ne epäonnistuivat.¹⁶⁵

Valtion suurimman rahallisten menoerän, eli sodan, lisäksi muu varojen kulutus oli ylenpalttista. Goochin mukaan Louis XV:llä ei ollut mitään tietoisuutta rahankäytöstä, mikä näkyi hänen sekä hänen seurueensa huolettomasta tyylistään pelata uhkapelejä. Samoin kuningasperheen sekä muun hovin kulut, kaikkine turhine henkilökunnan jäsenineen, kartanoineen, jatkuvine matkoineen nousivat pilviin. Tämän lisäksi hovissa oli tapana jakaa mukkeita eläkkeitä kelle tahansa, jolla oli tarpeeksi vaikutusvaltaisia ystäviä hovissa.¹⁶⁶ Rahankäyttö oli siis riistäytynyt täysin käsistä, eikä sitä osattu suunnata niille tahoille yhteiskunnassa, jotka eniten sitä tarvitsivat.

3.3. Louis XV, *vingtième* ja muut verotukselliset kysymykset

Kuten alaluku 3.2. jo pohjusti, Ranskan veronkeruulla oli avainasema koko valtion tilan huononemiselle. Systemi, jossa veronkeruu oli myyty yksityisille suurmaanomistajille – jotka olivat yleensä aatelisia – osoittautui hyvin korruptoituneeksi, eikä se auttanut vararikkoon ajautuneen Ranskan ahdinkoa lainkaan. Sodan ja niistä aiheutuneet kulut olivat isoin syy korkeisiin veroihin ja ne aiheuttivat luonnollisesti närkästystä kansan keskuudessa, sillä myös rauhanaikana kerättiin korkeita veroja. Ranskan yleinen ongelma sotien jälkeen rauhan aikana oli, että valtio ei ollut ikinä kyvykäs korvaamaan liikevaihdon vajeita, mutta erityisesti seitsenvuotisen sodan jälkeen Louis XV:n hallinto oli vaikeuksissa uudistaa verotus.¹⁶⁷ Kuitenkin jo vuonna 1749 Itävallan perimyssodan päätteeksi *contrôleur général*¹⁶⁸ Machault d'Arnouville halusi kehittää verotusrakennetta, tarkoituksenaan ratkaista Ranskan pitkäaikainen ongelma selvittää sotaveloista rauhanaikana. Hän esitteli uudenlaisen verotyypin, *vingtièmes*, joka vastasi puolikasta osaa sotaajan veroista, eli *dixièmes*, joka puolestaan oli otettu käyttöön jo Louis XIV:n aikana. Tämän

¹⁶⁵ Félix 2001, 39.

¹⁶⁶ Gooch 1956, 114; Nolhac 1928, 195-196.

¹⁶⁷ Swann 2013, 69; Swann 2017, 390; Félix 2013, 118.

¹⁶⁸ Kunikaallisista raha-asioista vastaava ministeri.

uuden veron tarkoitus oli myös rahoittaa *caisse d'amortissement*, hätärahasasto, joka oli luotu samoihin aikoihin vähentämään velkoja, jotka olivat syntyneet Itävallan perimyssodasta.¹⁶⁹ Herttua de Croÿ todisti *vingtièmen* käyttöönotosta kirjaamalla päiväkirjaansa:

Maaliskuun 21. päivänä julkaistiin tärkeä editki *vingtièmen* ja *caisse d'amortissementin* käyttöönotosta, ja ne tulivat korvaamaan vanhan *dixièmen*. Tämä asia oli aiheuttanut jo kauan valitusta, ja joitakin kapinoita osattiin odottaa. Valtion kulut nousivat kovasti, ja kuningas ei leikannut kulujaan rakennuksissaan tai erikoismenoissaan [...], joten hänen täytyi korvata *dixième*, jonka hän oli luvannut poistaa, ja asettaa uusi kulu jo valmiiksi kovasti verotetulle kansalle. Parlamentti teki kuninkaalle kaksi hyödyttöä ehdotusta veroon liittyen, mutta se joutui kuninkaan järkkymättömän käskyn mukaisesti panemaan täytäntöön ediktin *vingtièmestä*, joka meni läpi maaliskuun 21. päivä, ehkäpä ikuisuudeksi.¹⁷⁰

Tämä osoittaa, että Louis XV:llä oli korkein päätäntävalta, eikä parlamentti pystynyt kumoamaan kuninkaan tahtoa. Kuten herttua de Croÿ totesi, tämä uusi verojärjestely jakoi mielipiteet laajasti ja kaiken lisäksi se ei onnistunut tavoitteessaan. Sen tarkoituksena oli ollut vähentää velkoja, mutta nopeasti *vingtièmen* voitot käytettiin korjaamaan alijäämiä ja myöhemmin ne menivät suoraan kuninkaalliseen kassaan. Seitsenvuotisen sodan rahoittamiseksi kerättiin alkuperäisen *vingtièmen* lisäksi kaksi muuta sellaista. Seitsenvuotisen sodan jälkeen *vingtièmen* maksamiset jatkuivat avunantona valtionvelalle. Tämän lisäksi tuona aikana aloitettiin kansallinen konsultaatio uudesta verouudistuksesta, joka helpottaisi tasapainottamaan valtion budjettia. Finanssikriisin uhatessa kaksi *vingtièmeä* pidettiin toistaiseksi voimassa olevina. Toisin sanoen, vanha sota-ajan *dixième* tuli pysyväksi veroksi nimellä *vingtième*. Nämä verotukseen liittyvät epäkohdat johtivat perustuslaillisiin riitoihin, sillä *vingtième* tuli kerättäväksi kaikilta maanomistajilta, myös eliitiltä ja muilta etuoikeutetuilta. Huolimatta sosiaalstatuksesta verojen korotus koski kaikkia, ja verollisiin etuoikeuksiinsa tottuneet sosiaaliluokat kokivat tämän uuden veron asettamisen hyökkäyksenä etuoikeuksien systeemille, mihin koko Ranskan yhteiskunta oli pitkään perustunut. *Vingtièmen* keräämiseen liittyi myös yleinen epäily siitä mihin todellisuudessa tästä erikoisverosta saadut rahat käytettiin. Syynä tähän oli, että Louis XV – kuten muut kuninkaas –

¹⁶⁹ Félix 2013, 118.

¹⁷⁰“Le 21 mai, se publia l'important édit du vingtième, avec l'établissement de la caisse d'amortissement, en supprimant le dixième. Il y avait longtemps que cette affaire faisait grand bruit, et l'on s'attendait même à des soulèvements. Les charges de l'Etat augmentant beaucoup, et le Roi ne retranchant rien de ses bâtiments et dépenses particulières [...], il fallait suppléer au dixième qu'il avait promis d'ôter, et mettre une nouvelle charge sur les peuples déjà bien chargés. Le Parlement fit deux grandes représentations inutiles au Roi, et fut enfin forcé, par ordre exprès, d'enregistrer le vingtième, qui passa ce 21 mars, peut-être pour toujours.” Herttua de Croÿn päiväkirja 21.5.1749. Grouchy ja Cottin 1906, 126.

salaili rahojen käyttöä eikä paljastanut menoja. Erityinen huoli oli, että hyödyttivätkö verorahojen keruu hovimiehiä tai pankkiireita.¹⁷¹ Markiisi d'Argenson ei jäänyt hiljaiseksi päiväkirjassaan ja osoitti turhautumisensa kuninkaan turhamaisuutta ja *vingtièmen* käyttöönottoa kohtaan toteamalla:

Kuningas ja markiisitar [Madame de Pompadour] ovat huolissaan vain kansalaisiltaan saamastaan epäsuosiosta. Toisin kuin kruununprinssi, joka haluaisi olla alamaistensa rakastama. [...] Joten kaikki pysyy ennallaan. Pidämme verot, ja niiden täytyy olla tuottavia, kuten *vingtème*, jota papiston ja provinssien täytyy maksaa. Luulemme, että muiden verojen määrä nousee sen sijaan, että ne laskisivat. Hovi ottaa kaiken, hallitsee kaikkea ja tuhoaa kaiken. Päästämme irti vangitut kerjäläiset ja he vaativat röyhkeästi almuja. Alaluokan ihmiset ovat ylpeitä, rikkaat ihmiset häpeissään: anarkia on alkamassa. Kansa on rauhallinen, kunnes ensimmäinen kapina alkaa.¹⁷²

Vuonna 1750 alkoi ponnahdella esiin kirjallisia julkaisuja maan poliittisesta taloudesta, ja nämä avasivat julkisen keskustelun verorahojen käytöstä. Ongelmaa oli vaikea ratkaista, koska verokriisit toistuivat ja vielä Louis XVI:n astuessa valtaan kysymys velasta selviämisestä ja sotien rahoittamisesta oli avoin. Vuonna 1774 jokaisen asukkaan maksama veromäärä oli huipussaan.¹⁷³

Seitsenvuotisen sodan aikana saatiin syy kerätä lisää veroja, mutta sodan päätyttyä valtio kohtasi jälleen ongelmia verotukseen liittyen. 1760-luvulla Louis XV:n ministerit keskittivät strategiansa Ranskan talouden uudistamiseen, toivoen sen saavuttavan maahan vaurautta, joka synnyttäisi enemmän liikevaihtoa valtiolle. Vuosina 1763 ja 1764 asetetut ediktit poistivat perinteiset kontrollit viljakaupasta, Ranskan tärkeimmästä kaupasta. Ministeriö otti riskin, ajatellen että antamalla viljan ja leivän hinnan nousta, maanomistajat alkaisivat panostaa tuotantonsa kasvattamiseen. Parlamentin jäsenet – usein suuria maanomistajia itsekkin – eivät olleet tätä uudistusta vastaan aluksi. Tilanne muuttui, kun leivän hinta nousi jyrkästi 1760-luvun loppupuolella huonojen satovuosien jälkeen, ja parlamentti kääntyi tätä politiikkaa vastaan – asettaen itsensä köyhien puolustajiksi ja tuomitsemalla ministereiden ”nälänhätäjuonen” yritykseksi hyötyä kansan kurjuudesta.¹⁷⁴ Vaikka Louis XV:n tarkoitus oli todennäköisesti ollut laajentaa ihmisten vapauksia ja tarpeen tullen tarjota maanviljelijöille suojelusta, lopputulos oli

¹⁷¹ Félix 2013, 118.

¹⁷²“Le roi et la marquise [Madame de Pompadour] ne s'occupent que de cette mauvaise volonté du peuple, tandis que le prince aurait beaucoup voulu gagner l'affection de ses sujets. [...] Ainsi l'on reste comme on est. On s'attache aux impôts qui doivent rapporter beaucoup, comme le vingtième sur le clergé et les pays d'État. Cette année-ci promet beaucoup. On croit que l'on augmentera les tailles, au lieu de les diminuer. La cour absorbe tout, gouverne tout et détruit tout. De cette affaire-ci, on a relâché tous les gueux qui avaient été enfermés; ils demandent l'aumône avec insolence. Le bas peuple est fier, les riches sont honteux: c'est l'anarchie qui commence. Le peuple est calme, jusqu'à la première révolte.” Markiisi d'Argensonin päiväkirja 4.7.1750. Meyrac 1914, 39.

¹⁷³ Félix 2013, 118; Popkin 2006, 30.

¹⁷⁴ Popkin 2006, 30.

kuitenkin se, että Louis XV:tä syytettiin itsekkyydestä ja ajattelemattomuudesta kansaa kohtaan, koska hän oli hyväksynyt ja valtuuttanut viljavaraston luomisen Pariisin kaupungille. Katsottiin, että Louis XV, valtio sekä jotkin paikalliset auktoriteetit hyötyivät viljakaupan uudistamisesta taloudellisesti. Samalla tilanne hyödytti maanomistajia ja varakkaita viljakauppiaita, jotka omasivat suuret viljavarastot. Kansan ruuanpuutteesta välittämättä nämä maanomistajat panttasivat viljavarastojaan ja odottivat hinnannousuja. Lopputulema oli kiistatta se, että rikkaat vaurastuivat köyhempien kustannuksella.¹⁷⁵ Huolimatta Louis XV:n välinpitämättömyydestä liittyen viljakaupan vapautumiseen, hänen voi katsoa pitäneen valtakuntansa maataloutta erittäin tärkeänä. Hän rankaisi kaikkia niitä, jotka tahallisesti tai tahattomasti pilasivat toisen pellon tai maa-alueen. Kreivi Dufort de Cheverny kirjoitti, että ”kuningas varoi [metsästäessään] menemästä kylvetylle tai sadonkorjuulle valmiille maalle, hän moitti ankarasti niitä metsästäjiä, jotka menivät edes peltojen rajalle. Hän laittoi jokaisen metsästäjän maksamaan tuhoista peltojen omistajille, jos he valittivat, tai jopa ilman valittamista.”¹⁷⁶

3.4. Louis XV, ministeriö ja kysymys pääministerin puuttumisesta

Jo vuonna 1743 markiisi d’Argenson tuli johtopäätökseen, että Louis XV:n ministeriö oli ajamassa valtakuntaa kohti perikatoa:

Millainen mies on kuninkaamme? Kuinka paljon hänessä on ristiriitoja? Tietääkö hän millaisessa tilassa hänen valtakuntansa on? [...] Hän ylläpitää kardinaali [Fleury] ministeriötä, mikä on tämän vanhuudenhöperyytensä tuotosta, ja jossa on kaikki puutteet, eikä näkemysten yhtenäisyyttä. En voi estää itseäni sanomasta, ettei ole ikinä ollut yhtä huonoa ministeriötä kuin tämä; niin vähän kiintymystä valtiota kohtaan, jopa niin välinpitämätön, että se iloitsee julkisista tappioista, himoitsee omaa vähäpätöistä henkilökohtaista etuaan, on avoimesti ivallinen, vailla resursseja. Vallankumous on varma tässä valtiossa. Se murenee perustuksiaan myöten.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Lefebvre 1979, 105-106 ; Grouchy ja Cottin 1906, XXXV.

¹⁷⁶ “Le roi avait une grande attention de ne jamais passer dans un terre labourée, ensemencée, ou prête à rapporter; il tançait rudement les chasseurs qui passaient même sur les bords. Il faisait à chaque chasse payer les dommages aux propriétaires, s'ils se plaignaient, ou même sans plainte.” Kreivi Dufort du Chevernyn päiväkirja. Crèvecoeur 1909, 126.

¹⁷⁷ “Quel homme est-ce que notre roi? Combien de contradictions en lui? Sait-il quel est l'état de son royaume? [...] Il conserve le ministère du cardinal qui est le produit de sa décrépitude, et en a tous les défauts, sans l'unité de vues. Non, la *consanguinité* ne saurait m'empêcher de dire qu'il n'y a jamais eu de si mauvais ministère que celui-ci, si peu affectonné pour l'État, même si désaffectonné, si joyeux des pertes publiques, si désireux de son petit bien particulier, si pleinement caustique, si dénué de ressources. La Révolution est certaine en cet État-ci. Il croule par ses fondements.” Markiisi d’Argensonin muistelmat, 30.7.1743. Meyrac 1913, 101-102.

Markiisi d'Argensonin kommentti ei ole kuitenkaan yllättävä, sillä kuten jo tässä tutkimuksessa on ilmennyt, hän vihasi kardinaali de Fleurya, mistä syystä hänelle ei jäänyt muuta keinoa kuin myös tuomita kardinaalin järjestämä ja Louis XV:n hyväksymä ministeriö. Ranskan epäjärjestyksellisen monarkkisysteemin puutteet korostuivat 1750-luvun jälkeisinä vuosikymmeninä, sillä verotukseen liittyvien ongelmien lisäksi hallinnon kohtaamat haasteet muuttuivat entistä enemmän akuuteiksi. Taloudellinen ahdinko ja uskonnolliset kiistat vaikeuttivat vakaan hallinnon luomista. Nämä paineet tekivät selväksi, että Ranskan poliittiset instituutiot kaipasivat uudistamista. Goochin mukaan Louis XV:n hallinnon ongelma oli se, että siltä puuttui Ranskan tarpeet ymmärtäviä virkamiehiä, jotka olisivat olleet tarpeeksi rohkeita tekemään mullistavia uudistuksia. Vielä isompi ongelma oli pääministerin puuttuminen, sillä hallitus oli hukassa ilman selkeää johtohahmoa.¹⁷⁸ Ministerit olivat tilanteessa, jossa he eivät saaneet ääntään kuuluneiksi, saati ajettua mahdollisia uudistuksia läpi, koska tehoton systeemi perustui korruptoineisiin virkamiehiin ja oli alisteisena maan lukemattomille yritysryhmille. Toisin kuin nämä ministerit, parlamentaarikot, vähempiarvoiset virkamiehet ja tavalliset kansalaiset eivät nähneet valtiota liian heikkona, vaan päinvastoin liian vahvana. Tällaiset henkilöt edustivat ajattelua, jossa he kokivat olevansa täysin alisteisia kuninkaan tai ministerien päätäntävällälle. Tämä johtui siitä, että ei ollut olemassa mitään kansalaisten intressejä edustavia instituutiota. Valtion politiikka oli muodostettu kuninkaan pienen ja tarkkaan valitun neuvonantajajoukon kesken. Niillä, jotka olivat tämän pienen suljetun piirin ulkopuolella, ei ollut mitään institutionaalista tapaa varmistaa, että heidän intressinsä tulivat suojelluiksi. Samoin tämän piirin ulkopuolelle jääneille henkilöille vaikutti siltä, että monarkia olisi vaarassa pysyvästi rappeutua ”ministerien despotismiksi”, tarkoittaen tilannetta, jossa vain muutama kuninkaan nimittämä virkamies käyttäisi kaikkea valtaa.¹⁷⁹

Markisii d'Argensonin mielestä pääministerin puuttuminen oli käsittämätöntä, ja se johti ministeriön sekasortoisuuteen, kuten hän päiväkirjassaan kuvailee:

Ikinä eivät ministerit ole olleet yhtä jakautuneita kuin he ovat nyt, tai yhtä yhdistyneitä. Jokainen on myös oma herransa. Kaikki kuninkaalle työskentelevät ovat ministereitä, ilman minkäänlaista alistautumista toinen toisilleen. Jos he ovat samaa mieltä, se ei ole sattumaa, eikä suvereeni ikinä salli muuta. Pienin osasto on yhtä absoluuttinen omalla alueellaan kuin suurin sellainen. Jokainen toimii vakuuttaakseen kuninkaan omasta kunniastaan, ja mitä kauemmas hän [Louis XV] työntää uuden

¹⁷⁸ Gooch 1956, 79, 81-82.

¹⁷⁹ Popkin 2006, 29.

pääministerin valinnan, sitä mahtavampi hän on ja tulee olemaan. Tällainen neuvonantajan puute olisi hyväksi ruhtinaalle, joka hallitsisi, päättäisi, pyytäisi ja kuvittelisi paljon itsekseen. Mutta ilman näitä realiteetteja, tyhjiys hallitsee. Kukaan ei osallistu hallituksen yleisten periaatteiden toteuttamiseen. Kaikki menee läpi, kaikki toteutetaan yleisen hyödyn hyväksi. Tämän takia sanon, että ministerimme eivät ikinä ole olleet yhtä jakautuneita tai yhtä yhdistyneitä. Tämä on hallinnon uusi laji, tasavalta, mutta ei valtion etua ajattelevien kansalaisten kokoontuma, vaan jossa jokaisen puolueen johtajat ajattelevat vain omaa asiaansa: yhdellä talous, toisella merivoimat, kolmannella sota. [...] Nämä ovat hyviä orjia.¹⁸⁰

Markiisi d'Argensonin kritiikki on osuvaa ottaen huomioon Ranskan hallinnon moniulotteiset kriisit, mutta hänen oma henkilökohtainen katkeruutensa luultavammin on ollut motiivi tällaisen kommentin kirjoittamiseen. Hänet oli erotettu kaksi vuotta aiemmin ulkoministerin virastaan. Hänen entinen virkansa ministeriössä viittaisi siihen, että hänellä todella oli faktapohjaiset tiedot ministeriön toiminnasta, ja siten hänen pohdintansa todennäköisesti pohjautuvat muuhun kuin hänen olettamiinsa asioihinsa. Goochin mukaan Louis XV:n ajan ministeriön voi katsoa toimineen keskimääräistä paremmin, tarkoittaen, että markiisin kritiikki muita ministereitä kohtaan oli liian tuomitsevaa. Goochin mukaan siihen ei voinut olla muuta syytä kuin hänen kateutensa.¹⁸¹

Markiisi d'Argenson oli neuvokas mutta kaukana puolueettomasta valtion asioiden kommentoijasta, koska hänen oma katkeruutensa oli mitä todennäköisimmin heikentänyt hänen arvostelukykyyään. Entisenä ministerinä hän oli hyvin tietoinen kroonisesta päättämättömyydestä, joka oli Louis XV:n iso henkilökohtainen ongelma ja siten vaikeutti hänen hallitsemistapaansa. Ratkaisuna tähän ja mahdollisesti vielä pahempaan hallinnolliseen katastrofiin ajautumisen estämiseksi markiisi d'Argensonin mukaan Ranska olisi tarvinnut pääministerin. Myöhemmin myös kardinaali Bernis ja herttua de Choiseul tulivat samaan johtopäätökseen. Swannin mukaan Louis XV oli vihamielinen tällaista ajatusta kohtaan, koska hän kaiketi pelkäsi sen seurauksia ja valtaa, jolla tällä henkilöllä olisi.¹⁸² Swannin mukaan on todennäköistä, että Louis XV piti

¹⁸⁰ “Jamais les ministres n'ont été si divisés qu'ils le sont, ni si unis. Chacun est également le maître chez soi. Tout ce qui travaille avec le roi est également ministre, et sans la moindre subordination de l'un à l'autre. S'ils s'accordent, c'est pas hasard, et jamais le souverain ne les accordera. Le plus petit département est aussi absolu dans son district que le plus grand. Chacun travaille à persuader le roi que sa gloire gît là dedans; que plus il éloigne les apparences de premier ministre, plus il est et sera grand. Cette jalousie du vizirat serait bonne à un prince qui gouvernerait, départagerait, solliciterait et imaginerait beaucoup par lui-même. Mais à la place de ces realites, c'est le vide qui règne. Chacun tire à soi, chacun es impuni. Personne ne concourt aux principes généraux du gouvernement. Tout se traverse, tout se croise pour le bien commun. Voilà ce qui me fait dire que jamais nos ministres n'ont été plus divisés, ni plus reunis. C'est une nouvelle espèce de gouvernement, une république, non de citoyens assemblés pour considérer le bien de l'État et y concourir, mais de chefs de chaque parti qui ne songent qu'à leur seule affaire: l'un à la finance, l'autre à la marine, l'autre à la guerre, et qui y attirent tout, chacun selon ses talents plus ou moins persuasifs. Ce sont en vérité des esclaves bien sages.” Markiisi d'Argensonin päiväkirja elokuu 1749. Meyrac 1914, 30-31.

¹⁸¹ Gooch 1956, 80.

¹⁸² Swann 1995, 52.

ahdistavana ajatusta luoda luottamuksellinen side sellaisten henkilöiden kanssa, kuten herttua de Choiseul, jotka palvelivat hänen alaisuudessaan kauan.¹⁸³ Toisaalta Swann on todennut myös, että Louis XV oli aidosti järkyttynyt joutuessaan erottamaan yhtä luotetun palvelijan kuin herttua de Choiseul.¹⁸⁴ Mielestäni näistä näkemyksistä ensimmäisenä mainittu on liioiteltu, koska on pystytty osoittamaan, että Louis XV oli ennemminkin riippuvainen tällaisista henkilöistä, kuten kardinaali de Fleury ja Madame de Pompadourin kohdalla on huomattu. Näkemykseni mukaan Louis XV enemmänkin luotti vain muutamaa harvaan uskottuun henkilöön ja suhtautui epäilevästi muihin henkilöihin. Voi kuitenkin olla, että Louis XV ei täysin luottanut herttua de Choiseulin olevan aidosti kuninkaan puolella enää tämän ministeriyden (1761-1770) loppupuolella, sillä tälle ei ikinä myönnetty pääministerin titteliä (vaikka herttua de Choiseul käytti kuninkaan valtuuttamana laajasti valtaa hallinnossa), ja lopulta hän tuli karkotetuksi.¹⁸⁵ Louis XV:n päätöksestä olla nimittämättä pääministeriä voi tulkita jälleen hänen keinonaan ylläpitää omaa auktoriteettiaan. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus antavat Louis XV:stä kuvan epävarmana itsestään, mutta samoin ne todistavat kuninkaalla olleesta halusta olla hyvä monarkki. Vaikka Louis XV oli epävarma itsestään, hän silti asetti itselleen kunnianhimoisia tavoitteita. Samalla hän luultavasti tiedosti, ettei hän ikinä ylittäisi haluamalleen tasolle. Pääministerin nimittäminen todennäköisesti tarkoittaisi, että tämä henkilö osoittaisi muille tällä olevan paremmat kyvyt kuin kuninkaalla itsellään. Toisin sanoen absoluuttinen monarkia olisi kokenut jälleen uuden iskun ja siksi ”virallisen” pääministerin puuttuminen oli Louis XV:n keino suojella omaa auktoriteettiaan sekä absoluuttista monarkiaa.

Markiisi d’Argenson ja kardinaali Bernis tajusivat, että neuvonantajiin perustuva systeemi voisi toimia vain, jos hallinnossa olisi yksi keskeinen henkilö, johon voisi luottaa neuvonannossa, mutta tilanteen vaatiessa tämän henkilön viimeinen päätös olisi vakaa, selkeä ja peruuttamaton muissa kuin erityislaatuissa tilanteissa. Ideaalisesti tämän roolin olisi täyttänyt kuningas. Mutta koska Louis XV:ltä puuttui aikaisempien hallitsijoiden luonteenlujuus, ainoaksi vaihtoehdoksi pelastaa hallinto jäisi pääministerin nimittäminen. Näkemys perustui todisteisiin, sillä aikaisemmin kardinaalit Richelieu, Mazarin ja Fleury olivat osoittaneet, että kuninkaan suosiota nauttiva ja luotettava henkilö voisi johtaa valtiota yhdessä kuninkaansa kanssa.¹⁸⁶ Myös herttua de Croÿ pohti monarkian mahdollisuuksia. Hänen mukaansa valtioneuvostossa oli niin laaja mielipiteiden kirjo, mikä johti jatkuviin kiistoihin, ja sen todistaminen sai herttuan tajuamaan, että ”mitään ei voi korjata monarkiaalisessa valtiossa, jossa kaikki riippuu enemmän tai vähemmän

¹⁸³ Swann 2013, 67

¹⁸⁴ Swann 1995, 344.

¹⁸⁵ Swann 1995, 52-53.

¹⁸⁶ Swann 1995, 52.

ensimmäisen tekijän rohkeudesta tai tavasta ajatella asioita.”¹⁸⁷ Tämä kommentti oletettavasti viittaa kuninkaaseen, sillä herttua de Croÿlta alkoi loppua luottamus tätä kohtaan. Tämä näkyy hänen kirjoituksestaan vuonna 1759, todeten, että Louis XV:ltä puuttui ”kuninkaan viimeisen sanan puute, hän ei osannut hyödyntää sitä [asemaa], joka oli hänelle annettu. Tämän näkemyksen mukaan, sen on täytynyt heikentää hänen luottamustaan [kansan keskuudessa]”¹⁸⁸ Näin ollen herttua de Croÿn näkemyksen mukaan monarkia ei voisi toimia Louis XV:n kaltaisen hallitsijan alaisuudessa.

3.5. Louis XV ja *disgracen* kulta-aika

Louis XV hallintokausi oli säännöllisesti täynnä parlamentin ja kruunun välisiä kriisejä, ja Swannin mukaan on mahdotonta liioitella tämän suhteen merkitystä *ancien régime* aikana. Tarkasteltaessa sitä määrää ja säännöllisyyttä, jossa parlamentaarikkoja karkotettiin, on selvää, että *disgrace* tuli osaksi poliittista systeemiä. Kuten hovin kohdalla, *disgrace* ei välttämättä merkinnyt pelkkää erottamista, karkottamista tai jopa vangitsemista, vaan sen kautta Louis XV pystyi myös ilmaista tyytymättömyytensä.¹⁸⁹ Markiisi d’Argensonin mukaan kuningas käytti valtaansa ministereihin liian mielivaltaisesti:

Ministerit, ainoina henkilöinä edistämässä hyvää asiaa, omatessaan oikeamielisyyden, osallistuvat hallituksen kabinetteihin pitääkseen virkansa, sillä muuten heidät erotetaan. Tämän takia kaikki sortuu, kaikki on väärin, kaikki katoaa hyvän kuninkaan vallan alle; vaikka hän on *honnête homme* ja rakastaa ihmisyyttä, hän on kyvytön löytämään ratkaisuja, koska kaikki hänen ympärillään kertovat hänelle vain huonoja neuvoja. Hän on surullinen, hän mietiskelee, hän tuntee asioita, mutta hän ei ikinä ajattele ja ennen kaikkea ikinä tule johtopäätöksiin ja löydä ratkaisuja.¹⁹⁰

¹⁸⁷ “De quoi je conclus qu’il ne peut rien y avoir de réellement fixe dans un état monarchique, où tout dépend du plus ou moins de nerf et de la façon de penser du premier mobile.” Herttua de Croÿn päiväkirja, 1759. Grouchy ja Cottin 1906, 469.

¹⁸⁸ “C’était un manque de parole total du Roi, qui ôtait ce qu’il avait donné, Sous cette vue, cela devait diminuer la confiance.” Herttua de Croÿn päiväkirja, 21.4.1759. Grouchy ja Cottin 1906, 473.

¹⁸⁹ Swann 2017, 171.

¹⁹⁰ “Les ministres, seuls stipulateurs du bien quand il s’en trouve d’honnêtes gens, adhèrent aux cabinets pour être conservés, sinon ils seront chassés. C’est ainsi que tout périt, s’écroule et s’abîme sous un bon roi, honnête homme, doux, aimant l’humanité, mais incapable de se former à lui-même de vraies solutions, quand tout ce qui entoure son loisir ne lui en dit que de mauvais. Il se chagrine, il sent, il rumine ; mais il ne réfléchit jamais, et prend encore moins de conclusions et de solutions.” Markiisi d’Argensonin päiväkirja 2.10.1756. Meyrac 1914, 103-104.

Markiisi d'Argenson kutsuu Louis XV:tä hyväksi kuninkaaksi, mikä on ristiriitaista. Toisaalta, kyseessä voi olla markiisin sarkastinen tai ivallinen tapa kuva kuningasta, sillä hän myös toteaa koleasti kuninkaan olevan kyvytön tekemään päätöksiä. Toisaalta, markiisi syyttää tästä muiden antamia neuvoja. Kirjoitus kuitenkin todistaa ministereitä kohdanneesta uhasta tulla erotetuksi tai karkotetuksi.

Karkottamalla ministerin tai muun poliittisen henkilön, Louis XV eristi hänet muista poliittisesti tärkeistä henkilöistä tai piireistä, sekä hovista. Tämä esti tällaista henkilöä ylläpitämästä suhteita tai vaikuttamasta kuninkaan näkökulmasta epämieluisalla tavalla. Karkotukset kestivät yleensä vuosia, mikä tarkoitti, että ne olivat yleensä tehokkaita, eikä tällaisesta henkilöstä enää välttämättä ollut vaivaa kuninkaalle.¹⁹¹ Karkotuksilla oli oma problematiikkansa. Jos karkotuksen tarkoitus oli eristää huonoon suosioon ajautunut ministeri, parlamentaarikko tai hovimies pois poliittisesta vaikutuspiiristä, niin mikään ei taannut sitä, etteikö tällaisen henkilön kollegat ja ystävät ministeriössä olisivat jatkaneet samojen asioiden ajamista ja karkotetun toverin puolustamista.¹⁹² Lisäksi elämä maanpaossa saattoi avata uusia ovia tällaisille henkilöille. Karkotetut henkilöt saivat yleensä osakseen paljon myötätuntoa ja vertaistukea muilta vastaavan kohtalon saamilta henkilöiltä. Swannin mukaan hänen tutkimuksensa yksi merkittävimmistä tuloksista oli se, että karkotetuiksi joutuneet henkilöt eivät saaneet osakseen vihamielisyyttä niiltä ihmisiltä, jotka elivät sillä alueella, johon tällainen henkilö saapui ”suorittamaan” rangaistuksensa. Siitä huolimatta, että kyseinen henkilö oli tullut häväistyksi kuninkaan toimesta, ei ole olemassa juurikaan todisteita, että tämä olisi johtanut häpeään tai kunnian menetykseen laajemmassa yhteisössä. Päinvastoin, karkotettuja henkilöitä kohdeltiin edelleen samalla tavalla mikä vastasi heidän titteliansa tai arvoaan. Provinssilaiset ottivat nämä henkilöt vastaan hyvillä mielin, eivät paheksuen. Kaikki tämä viittaa ranskalaisilla olleen syvä ymmärrys *disgracen* olevan kyseiselle henkilölle henkilökohtainen epäonnistuminen. Karkotusta ei näillä perusteilla nähty kansalaisten silmissä rikoksena. Jopa sellaiset henkilöt, jotka olivat joutuneet erottamisen yhteydessä vankilaan, saivat todennäköisesti arvolleen sopivaa ja kunnioittavaa kohtelua.¹⁹³ Näistä seikoista huolimatta karkotetuksi joutuminen oli yleensä suuri shokki tai joissain tapauksissa jopa traumaattinen kokemus, koska tällaisen kohtalon saaneet henkilöt joutuivat eroon kaikesta heille tutusta ja läheisestä. Hovista karkottaminen johti monen kohdalla itsetutkiskeluun ja sen tähden tuona aikana tuotettiin suuret määrät kirjeitä, päiväkirjoja

¹⁹¹ Swann 2013, 68, 79, 88.

¹⁹² Swann 2017, 201.

¹⁹³ Swann 2017, 267.

ja muistelmia, kuten tässä tutkielmassa esiintyneet markiisi d'Argensonin kirjoitukset vuoden 1747 jälkeen.¹⁹⁴

Louis XIV oli aloittanut Louis XV:n valtakauden kestäneen perinteen hallitsijan ja ministereiden välille. Suosiotaan ja turvattua asemaa hovissa vastaan Louis XV odotti ministereiltään omistautumista työlleen. Ministerien ei ollut sallittua erota virastaan, ilman terveyteen liittyvää perustelua. Tämä oli kuninkaan itsensä kannalta tapa osoittaa yksinvaltiaan monarkin auktoriteetti.¹⁹⁵ Louis XV:llä oli Louis XIV:n tavoin vahva käsitys kuninkaallisesta ylemmydestään, kuten kreivi Dufort de Cheverny huomioi:

Louis XV oli miehistä mukavin ja parhain; yksityishenkilönä, isänä hän tuli rakastetuksi, arvostetuksi ja huomioon otetuksi. Häneltä puuttui vain, kuten kaikilta kuninkailta, kyky samaistua muihin ihmisiin. Totutettu syntymästään lähtien saamaan kunnioitusta ja tietynlaista palvontaa, uskon vahvasti, että he pitävät itseään ihmisrotua ylempänä.¹⁹⁶

Ylemmyyden tunteesta huolimatta Louis XV:n jonkinasteisesta epävarmuudesta todistaa hänen herkempi alltiutensa erottaa tai karkottaa ministereitä, joko poliittisista tai täysin irrallisista syistä.¹⁹⁷ Vaikka Louis XV:n henkilökohtainen päämäärä kuninkaana oli vaalia Louis XIV:n perintöä, hän rikkoi yhden tämän toimivimmista käytännöistä salliessaan aristokraattien olla ministereitä. Absoluuttisen monarkian kannalta Louis XV:n päätös hyväksyä hovimiesten nousu tärkeisiin virkoihin oli katastrofaalinen. Louis XV aloitti tietämättään absoluuttisen monarkian hitaan rappeutumisen.¹⁹⁸ Swannin mukaan on mahdollista, että kasvava hallinnon kompleksisuus teki lähes mahdottomaksi säilyttää vanha ”isältä-pojalle-malli”, millä oli oikeutettu ministerin virkojen pysyvän tietyillä aatelissuvuilla.¹⁹⁹ On mahdollista, että tästä vanhasta mallista poissiirtyminen, on ollut osasyy markiisi d'Argensonin katkeroitumiseen. Syntyperältään hän ja hänen veljensä olisivat olleet oikeutettuja perittyyn ministerinvirkaan. He kuitenkin onnistuivat kykyjensä ja suhteidensa ansiosta muuten saavuttamaan ministerin viran.²⁰⁰

¹⁹⁴ Swann 2017, 254.

¹⁹⁵ Swann 2013, 66-67; Swann 2017, 158.

¹⁹⁶ “Louis XV, dans l'intérieur, était le plus aimable et le meilleur de tous les hommes; comme particulier, comme père de famille, il aurait été aimé, estimé, considéré. Il ne lui manquait que ce qui manque à tous les rois, c'est de s'assimiler aux autres hommes. Accoutumés, du moment où ils naissent, à des respects, à une espèce d'adoration, je crois fermement qu'ils se regardent comme au-dessus de l'espèce humaine.” Kreivi Dufort de Cheverny'n muistelmat. Crèvecoeur 1909, 320.

¹⁹⁷ Swann 2013, 67

¹⁹⁸ Swann 1995, 50-51.

¹⁹⁹ Swann 2017, 161.

²⁰⁰ Swann 2017, 160-161.

Louis XV oli edeltäjänsä tavoin, tosin huonommalla menestyksellä, rohkaissut erimielisyyksiä ministerien keskuudessa, tarkoituksenaan hajottaa ja hallita. Tämä oli keino suojella kuninkaan joutumista syytetyksi huonoista päätöksistä.²⁰¹ Molemmat monarkit olivat alttiita paineelle ja saattoivat tulla vedetyksi mukaan hovin juonitteluihin, mistä myös kreivi Dufort de Cheverny kirjoitti:

Kuningas ei luottanut itseensä, ja antoi itsensä tulla sabotoiduksi. Hän raportoi jokaiselle ministerille mitä hänen osastollaan tapahtui, mutta kardinaali Fleury kehittämiä tiukan menettelytavan mukaisesti, hän ei sallinut, että ministerit kajoaisivat toistensa tehtäviin. Hän ulotti tämän menettelyn kaikkialle [...].²⁰²

Tähän kiteytyy myös tulkinta siitä, että kuningas antoi itsensä olla neuvonantajiansa ohjailtavissa.²⁰³ Louis XV oli tällaiselle vaikutukselle kuitenkin alttiimpi kuin Louis XIV, mistä todistavat esimerkit kardinaali de Fleurysta ja Madame de Pompadourista, jotka saattoivat hallita ja vaikuttaa suuresti ministerien nimityksiin ja erottamisiin. Louis XIV:n rakastajatar markiisi Maintenon ei olisi pystynyt omaamaan vastaavaa vaikutusvaltaa Louis XIV:n hallinnossa. Edellä mainitut seikat todistavat näiden kahden hallintokauden välillä olevasta jatkuvuudesta, mutta Louis XV:n hallintoaikana tapahtui useita syväälle ulottuvia muutoksia. Niiden merkitys ei kuitenkaan korostunut vielä hänen elinaikanaan.²⁰⁴

Nämä muutokset näkyivät eniten hallinnon ongelmina. Ministerien virkoihin liittyvän muutoksen, ja siitä seuranneen viroista kilpailun takia hoviin muodostui epävakauden ilmapiiri. Kukaan ei voinut olla enää varma asemastaan ja yksi suurin esimerkki epävakaudesta oli herttua de Choiseulin karkotus. Epävakautta aiheutti myös hoviin yltäneet valistusajan aatteet, jotka jakoivat mielipiteet.²⁰⁵ Vuonna 1737 herttua de Luyne raportoi muistelmissaan vielä silloin kruunun ja parlamentin välillä vallinneesta yhteisymmärryksestä:

on päätetty, että kuninkaan tarkoitusten mukaisesti [...] yhtiö [parlamentti] jatkaa valtakunnan määräysten tukemista valtakunnan viranomaisten avustuksella, jotta kirkon lait tulevat osaksi valtion

²⁰¹ Swann 2017, 158, Swann 2013, 67.

²⁰² “Le roi, en défiance de lui-même, se laissait peu entamer. Il s'en rapportait à chaque ministre pour ce qui se passait dans son département, mais, strict sur le plan de conduite tracé par le cardinal Fleury, il n'avait jamais souffert que l'un empiétât sur l'autre. Il portait cette exactitude partout [...]” Kreivi Dufort de Cheverny'n muistelmat. Crèvecoeur 1909, 320.

²⁰³ Levron 2010, 184.

²⁰⁴ Swann 2017, 158.

²⁰⁵ Swann 2017, 231.

lakeja, ja että parlamentti osoittaa kaikissa tilanteissa kunnioituksensa, kiintymyksensä ja intonsa kuningasta kohtaan, ylläpitämällä järjestystä ja yleistä rauhaa.²⁰⁶

Tilanne oli hyvin eri 1750-luvulta lähtien. Parlamentti pyrki yhä enemmän vastustamaan monarkiaa ja kuninkaan auktoriteettia.²⁰⁷ Tästä todistaa kruununprinssin lähettämä kirje isälleen vuonna 1757:

He [parlamentaarikot] ajattelevat olevansa ainoita hyviä kansalaisia. Huolimatta sinun hyväntahtoisuudestasi, he haluavat luoda sinusta kuvan tyrannina. Myöten antaminen on rohkaisemista tuoda esiin tuoreita vaatimuksia ja saada ihmiset uskomaan olevansa oikeassa. Minun mielestäni vankkumaton lujuus on ainoa keino säilyttää elämäsi ja auktoriteettisi. Lempeys tässä tilanteessa toisi kenties petollisen rauhallisuuden muutamaksi päiväksi, mutta se tulisi maksamaan sinulle paljon pidemmällä tähtäimellä, sillä he iskisivät uudestaan heti ensimmäisen tilaisuuden saatuaan.²⁰⁸

Yhä useampi hovimies oli oikeutettu istumaan Pariisin parlamentissa ja 1750- ja 1760-luvuilla hovimiehet tulivat yhä enemmän osalliseksi parlamentin perustuslaillisia kiistoja. Parlamenttiin syntyi bluffauksen kulttuuri, jossa osana poliittista peliä hovimiehiä yritettiin taivutella kannattamaan milloin mitäkin asiaa. Louis XV ei enää lopulta sallinut parlamentin sekasortoisuutta, ja tapahtuman, joka tunnetaan nimellä Maupeou'n vallankumous, seurauksena yli 150 parlamentin jäsentä karkotettiin. Swannin mukaan Louis XV:n strategiaa käyttää karkottamista hyvin herkästi osoittautui hänen auktoriteettinsa kannalta erittäin edulliseksi.²⁰⁹ Louis XV onnistui siis kääntämään hyvin epäedullisen tilanteen, eli hallinnon tai parlamentin sisäisen epävakauden, omaksi edukseen. Samoin *disgracen* avulla Louis XV saavutti poliittista uskottavuutta myös muiden Euroopan valtakuntien keskuudessa, sillä hän erotti esimerkiksi kardinaali Bernis'in osoittaakseen muulle Euroopalle olevansa sitoutunut uuteen liittonsa Itävallan kanssa.²¹⁰ Parlamentin hajottamisen yhteydessä tapahtunut herttua de Choiseulin karkotus johti

²⁰⁶ "Arrêté que conformément aux intentions du Roi [...] la Compagnie continuera à soutenir les maximes de Royaume sur le concours de l'autorité royale pour que les lois de l'Église deviennent lois de l'État, et que le Parlement donnera en toutes occasions des marques de son respect, de son attachement et de son zèle pour le Roi, en maintenant l'ordre et la tranquillité publique." Herttua de Luynesin muistelmät 14.9.1737. Dussieux ja Soulié 1860, 354.

²⁰⁷ Gooch 1956, 127.

²⁰⁸ "They [parlements] think themselves the only good citizens. Despite your benevolence they make you out a tyrant. To yield is to encourage fresh demands and to make the people believe they are in the right. In my opinion unwavering firmness is the only means to preserve your life and authority. Leniency now would perhaps bring a deceptive calm for a few days, but it would cost you dear in the long run, for they would strike again at the first opportunity". Kruununprinssin Louis XV:lle 1757. Lainattu teoksesta *Louis XV: monarchy in decline*. Gooch 1956, 127.

²⁰⁹ Swann 2017, 232.

²¹⁰ Swann 2017, 303.

kuitenkin kuninkaan ja monarkian maineen kannalta huonoon tilanteeseen. Yli 200 parlamentin jäsentä kokoontuivat kunnioittamaan erotettua ministeriön johtohahmoa ja Swannin mukaan tapahtuma oli osoitus ennennäkemättömästä poliittisesta itsenäisyydestä. Samalla tilanne johti monarkian kunnioituksen jyrkkään laskuun, mikä oli ollut jo muutenkin Louis XV:n hallintokauden loppuvaiheessa laskussa. Swannin mukaan Louis XV:n asema kuninkaana ei kuitenkaan ollut vaarannettuna missään vaiheessa. Monarkialla oli edelleen monia vaikutusvaltaisia kannattajia.²¹¹ Goochin mukaan huolimatta kruunun ja parlamentin välisistä jatkuvista konflikteista, kansa ei asettautunut yksimielisesti kummankaan osapuolen puolelle.²¹²

Ymmärtääkseen kuninkaan paineita tasapainoilla hovinsa, hallintonsa ja parlamenttinsa välillä, täytyy tarkastella laajempaa poliittista kriisiä, joka asetti kruunun ja parlamentin vastakkain. Historioitsijat ovat perinteisesti kuvanneet Louis XV:n ja parlamentin välisen suhteen häikäilemättömäksi kamppailuksi, jossa vanhanaikainen parlamentti pyrki estämään valistuneita uudistuksia. Swannin mukaan tämä näkemys on liian yksinkertainen, sillä suurimman osan 1700-lukua monarkia ja parlamentit elivät symbioosissa ja usein molempia osapuolia palkitsevalla tavalla.²¹³ 1700-luku tuli aikakaudeksi, jolloin parlamentti nousi voimiinsa pitkään jatkuneen hiljaiselonsa jälkeen. Parlamentti sai hitaasti valtaansa takaisin heti Louis XIV:n kuoleman jälkeen vuonna 1715. 1750- ja 60-luvuilla parlamentti oli kehittänyt monia perustuslaillisia argumentteja, joilla ne hyökkäsivät kuninkaanvaltaa vastaan.²¹⁴ Louis XV:n ja parlamentin välisestä konfliktista kirjoitti myös kreivi Dufort de Cheverny: ”parlamentiikot nousivat yhä enemmän kuninkaallista auktoriteettia vastaan, verot olivat pääsyynä. Mutta mikään ei ollut yhtä naurettavan republikaaninen kuin parlamentti, vaikkakin se huojui pienimmästäkin auktoriteetin osoituksesta.”²¹⁵ Tämä osoittaa, että monarkian voima ja auktoriteetti ei ollut kadonnut vielä mihinkään. Vastaavasti vanha näkemys Louis XV:n Versailles’sta hailakkana jäljitelmänä Louis XIV:n kulta-ajasta on syytä unohtaa, sillä hovi säilytti merkittäväyhtensä kuninkaallisen auktoriteetin käyttämisessä ja projisoinnissa. Versailles’ta ei pidä myöskään nähdä paikalleen pysähtyneenä ympäristönä, sillä Swann painottaa, että muutosta oli havaittavissa sekä hovin ja parlamentin, että valistuksen ajan intellektuellin ja kulttuurisen vaikutuksen välillä kasvavasta vuorovaikutuksesta.²¹⁶

²¹¹ Swann 1995, 358.

²¹² Gooch 1956, 247.

²¹³ Swann 2017, 219-220.

²¹⁴ Swann 2017, 213.

²¹⁵ “Les parlements se brouillaient tous les jours de plus en plus contre l'autorité royale; les impôts en étaient le prétexte. Mais rien n'était si ridiculement républicain que le Parlement, quoiqu'il tremblât au moindre coup d'autorité.” Kreivi Dufort de Cheverny'n muistelmat. Crève-cœur 1909, 179.

²¹⁶ Swann 2017, 208.

4. Johtopäätökset

Tämä tutkimus on selvittänyt Louis XV:n asemaa ja toimintatapoja hovissaan ja hallinnossaan. Tutkimus on osoittanut sekä Louis XV:n monet heikkoudet että hyvät piirteet tai toimintatavat, ja siten osoittanut Louis XV:n pyrkineen olemaan *ancien régime*n ajan ihanteen kaltainen monarkki. Louis XV:n hallinnon riippuvuus muista valtakunnan osa-alueista, erityisesti eliitistä ja provinseista, osoittaa, että Ranskan monarkia ei ollut täysin absoluuttinen. Kuningas ei voinut täysin mielivaltaisesti toteuttaa uudistuksia, vaan hänen piti huomioida monet eri tekijät. Parlamentti oletettavasti huomasi absoluuttisen monarkian heikkoudet ja siksi ryhtyi ajamaan perustusosoikeudellisia muutoksia kuninkaan vallan vähentämiseksi, koska ”absoluuttinen” kuningas ei mahtanut sille mitään. Tämä tutkimus on kuitenkin osoittanut, että monin tavoin Louis XV hallintoineen yritti ponnistella monarkian säilymistä eteen ja hänen hallintokaudellaan monet Louis XIV:n ajan perinteet jopa kukoistivat, ja esimerkiksi hovin tiukka etiketti muuttui entistä tiukemmaksi. Lisäksi Louis XV oli se, joka vei ajatuksen *roi de guerrestä* kaikista pisimmälle, menemällä rintamalle ja ottaen kuninkaallisen vastuun sotajoukkojen johdossa. Louis XV yritti salaisen diplomatiansa, *secret du roi*, avulla olla enemmän mukana ulkopoliittisessa päätöksenteossa ja Ranskan hegemonisen aseman parantamisessa. On mahdollista, että koska *secret du roi* ei paljastunut aikalaisille heidän omana aikanaan ja he eivät näin ollen olleet tietoisia kuninkaan toimista ulkopoliittikan saralla, näkemys välinpitämättömästä kuninkaasta korostui. Lisäksi näkemys, jonka mukaan Louis XV:n valtakausi oli syynä Ranskan hegemonian menetykselle, ei välttämättä huomioi muita tekijöitä Euroopassa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että hallitsijasta riippumatta Ranska ei olisi pystynyt vastaamaan nousevan Britannian, Preussin ja Venäjän sotavoimille.

Tajuamattaan niitä seurauksia, joita hänen aloittamansa niin sanottu *disgracen* kulta-aika, tuli tuomaan mukanaan, Louis XV päätyi ottamaan karkotukset ja erottamiset osaksi hänen omaa henkilökohtaista poliittista strategiaansa vahvistaa omaa kuninkaallista auktoriteettiaan. Tämän näkökulman kannalta *disgracen* käyttö yhtä laajamittaisesti, kuin hän sitä toteutti, osoittautui hänen kannaltaan hyväksi keinoksi hallita hoviaan ja pitää ministerinsä tai parlamenttinsa kurissa. Mutta lopulta, Louis XIV:n ajan peruspilarista – eli ministerin viran kuulumisen aina yhdelle aatelissuvulle – poissiirtymien johti viroista kilpailemiseen ja kiistoihin. Näin ollen hovin ja ministeriön vahva politisoitumien ajoi hallinnon lopulta sekasortoiseen tilaan. Lisäksi tämä johti absoluuttisen monarkian hitaaseen rappeutumiseen.

Tutkimus on osoittanut, että vertailemalla kolmea 1700-luvun Ranskan kuningasta, Louis XIV:tä, Louis XV:tä ja Louis XVI:tä keskenään, voidaan havainnoida heidän erilaisia

hallintotyylejään ja heidän toimintaansa erilaisissa tilanteissa. Tutkimus on painottanut, että suora vertailu näiden hallitsijoiden kesken voi johtaa vääristyneisiin tulkintoihin, sillä näillä hallitsijoilla oli lopulta hyvin erilaiset hallinnolliset tilanteet edessään. Lisäksi on mahdotonta todistaa, miten kukakin hallitsija olisi toiminut toisen hallitsijan edessä olevien ongelmien kanssa. Siksi esimerkiksi ajatus, että vain Louis XIV:n kaltainen hallitsija olisi pystynyt vastaamaan Louis XV:n kohtaamiin hallinnollisiin ongelmiin, on spekulointia ja mahdoton todistaa todeksi.

Louis XV:n heikkous hallitsijana oli, että hän kuvitteli pystyvänsä elämään yksityistä elämää. Tämä virhe koitui hänen kohtalokseen, koska hänen epäsiiveellisen elämäntyylinsä myötä hän menetti lopullisesti alamaistensa kunnioituksen. Koska kunnialla ja maineella oli tärkeä asema *ancien régime*n aikana, eikä kuningas ylläpitänyt niitä ja alkoi osoittaa haparointia jopa kuninkaallisissa tehtävissään, kansan mielipide kuninkaasta oli sinetöity. Tutkimuksissa esiintyneet aikalaiskirjoitukset todistavat, että (nämä) aikalaiset pohjimmiltaan olivat pettyneitä kuninkaaseen. Sekä herttua de Croÿ että kreivi Dufort de Cheverny edustavat melko samanlaista näkemystä, jossa molemmat pitivät Louis XV:tä hyväsydämisenä, mutta että hänen kyvyttömyytensä tehdä varmoja päätöksiä johti hänen arvostuksensa laskuun. Markiisi d'Argensonilla puolestaan oli alkuun suuret toiveet kuningasta kohtaan. Lopulta markiisi d'Argensonin mukaan Louis XV, hänen hallintonsa ja erityisesti pääministerin puute tulivat koitumaan monarkian kohtaloksi. Louis XV ei nimittänyt virallista pääministeriä, koska pelkäsi tällä henkilöllä olevaa valtaa. Toisaalta, todistusaineiston perusteella Louis XV ei pärjännyt ilman neuvonantajiansa apua, ja usein vieritti vastuun heille. Voi tulkita, että koska Louis XV ei itse kyennyt olemaan se vahva monarkki, mitä hän itse halusi, hän ei nimittänyt pääministeriä tietäen tai peläten, että tämä henkilö osoittautuisi vahvemaksi johtajaksi kuin hän itse. Näin ollen voi tehdä tulkinnan, että Louis XV:n intresseissä oli absoluuttisen monarkian vahvistaminen.

Näiden tutkimustulosten perusteella Louis XV osoittautui ajoittain aikaansaamattomaksi ja piittaamattomaksi, mutta hänellä voi katsoa olleen hyvät tarkoitusperät ja pyrkimykset omalle hallintokaudelleen, jonka aikana hän kuitenkin haparoi yrittäessään toteuttaa kuninkaanvaltaansa. Hänen valtakautensa jatkoi monin tavoin vanhoja perinteitä mukailevana, minkä takia hänen voi katsoa vaalineen ja ylläpitäneen *ancien régime*n ajan ihanteita. Vaikka Ranska oli hitaasti siirtymässä kohti kuninkaanvaltaan liittyviä perustuslaillisia muutoksia, ja vaikka kuningas joutui myöntymään monien eri tahojen tahtoon ja painostukseen, Louis XV:n voi katsoa häilyneen jossain absoluuttisen kuninkuuden rajamailla, tilanteessa, jossa hän ei itsekään ymmärtänyt omaa mahtiaan.

5. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Painetut lähteet

Journal inédit du duc de Croÿ, vol. I. Toim. Emmanuel Henri de Grouchy ja Paul Cottin. Paris: Ernest Flammarion 1906.

Louis XV, ses maitresses, le Parc aux Cerfs: d'après le Journal-mémoires de d'Argenson, les chansons du temps et les Mémoires du duc de Richelieu, vol I. Toim. Albert Meyrac. Paris: Albin Michel 1913.

Louis XV, ses maitresses, le Parc aux Cerfs: d'après le Journal-mémoires de d'Argenson, les chansons du temps et les Mémoires du duc de Richelieu, vol II. Toim. Albert Meyrac. Paris: Albin Michel 1914.

Mémoires du comte Dufort de Cheverny, vol I. Toim. Robert de Crèvecœur. Paris: Plon-Nourrit 1909.

Mémoires du duc de Luynes, vol I. Toim. Louis Dussieux ja E. Soulié. Paris: Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Libraires 1860.

Tutkimuskirjallisuus

Bell David A., "The culture of war in Europe, 1750-1815". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France From Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 147-168.

Berly Cécile, *Lettres de Madame de Pompadour: Portrait d'une favorite royale*. Paris: Perrin 2014.

Crèvecœur Robert de, "Introduction". Teoksessa *Mémoires du comte Dufort de Cheverny*, vol I. Toim. Robert de Crèvecœur. Paris: Plon-Nourrit 1909, I-XVI.

Doyle William, "Politics: Louis XVI". Teoksessa *The Short Oxford History of France: Old Regime France 1648-1788*. Toim. William Doyle. Oxford: Oxford University Press 2001, 169-194.

Félix Joël, "The economy". Teoksessa *The Short Oxford History of France: Old Regime France 1648-1788*. Toim. William Doyle. Oxford: Oxford University Press 2001, 7-41.

Félix Joël, "The problem with Necker's *Compte rendu au roi* (1781)". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France From Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 107-126.

Figeac Michel, "The crisis of the nobility at the twilight of the monarchy". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France from Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 275-290.

Gooch G.P., *Louis XV: Monarchy in Decline*. London: Longmans, Green And Co 1956.

Grouchy Emmanuel Henri de, ja Cottin Paul, "Introduction". Teoksessa *Journal inédit du duc de Croÿ*, vol. I. Toim. Emmanuel Henri de Grouchy, Paul Cottin. Paris: Ernest Flammarion 1906, XII-LXIV.

Hakasalo Heini, Jalagin Seija, Junila Marianne, ja Kurvinen Heidi, "Johdanto". Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakasalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Helsinki: SKS 2014, 7-20.

Halldórsdóttir Erla Hulda, "Elämä kirjeissa." Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakasalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Helsinki: SKS 2014, 172-184.

Kaiser Thomas E., "The Austrian alliance, the Seven Years' War and the emergence of a French 'national' foreign policy, 1756-1790". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France from Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 167-180.

Kurvinen Heidi, ”Muistelmat lähteenä”. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakasalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Helsinki: SKS 2014, 132-147.

Lefebvre Georges, *The Coming of the French Revolution*. New Jersey: Princeton University Press 1979 [1947] (7. painos).

Le Roy Ladurie Emmanuel, *The Ancien Régime: A History of France 1610-1774*. Oxford: Blackwell Publishers 1996.

Levron Jacques, *La cour de Versailles aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Paris: Perrin 2010 [1999].

Mermier Guy R., *France: Past and Present*. New York: Peter Lang Publishing 2000.

Mitford Nancy, *Madame de Pompadour*. New York: The New York Review of Books 2001 [1954].

Nolhac Pierre de, *Versailles et la cour de France. Louis XV et Madame de Pompadour*. Paris: Louis Conard 1928.

Popkin Jeremy D., *A History of Modern France*. New Jersey: Pearson Prentice Hall 2006 (3. painos).

Possing Birgitte, ”Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu.” Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakasalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Helsinki: SKS 2014, 62-75.

Poussou Jean-Pierre, ”How, and how not, to use the concept of crisis in the reign of Louis XVI”. Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France from Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 29-44.

Price Munro, *The Road from Versailles*. New York: St. Martin Press 2004.

Scott Hamish, "A model of conduct from the age of chivalry? Honour, international decline and the end of the Bourbon monarchy". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France from Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 181-204.

Sonenscher Michael, *Before the Deluge. Public Debt, Inequality, and the Intellectual Origins of the French Revolution*. New Jersey: Princeton University Press 2007.

Sutherland D.M.G., *The French Revolution and Empire: The Quest for a Civic Order*. Malden: Blackwell Publishing 2003.

Swann Julian, *Exile, Imprisonment, or Death*. Oxford: Oxford University Press 2017.

Swann Julian, "Introduction: The crisis of the absolute monarchy". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France from Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 1-28.

Swann Julian, "From servant of the king to 'idol of the nation': The breakdown of personal monarchy: Louis XVI". Teoksessa *The Crisis of the Absolute Monarchy: France from Old Regime to Revolution*. Toim. Julian Swann ja Joël Félix. London: The British Academy 2013, 63-90.

Swann Julian, "The state and political culture". Teoksessa *The Short Oxford History of France: Old Regime France 1648-1788*. Toim. William Doyle. Oxford: Oxford University Press 2001, 139-168.

Swann Julian, "Politics: Louis XV". Teoksessa *The Short Oxford History of France: Old Regime France 1648-1788*. Toim. William Doyle. Oxford: Oxford University Press 2001, 195-222.

Swann Julian, *Politics and the Parlement of Paris under Louis XV, 1754-1774*. Cambridge: Cambridge University Press 1995.

Vila, Anne C., "Elite masculinities in Eighteenth-century France". Teoksessa *French Masculinities*. Toim. Christopher E. Forth ja Bertrand Taithe. New York: Palgrave Macmillan 2007, 15-30.